

Kovács Gergely

„MA PEDIG MÁR NINCSENEK HERKULESEK.”

– SZEMELVÉNYEK MYSKOVSZKY ERNŐ ÉS SCHÖNHERR GYULA
LEVELEZÉSÉBŐL (1903–1906)

Az alábbi levelek írójának lengyelesen csengő családneve elsősorban az apa, Myskovszky Viktor (1838–1909) által ismert a magyar művészettörténet-írás historiográfiája és a műemlékvédelem intézménytörténete számára.¹ Annak ellenére, hogy a hazai műemlékügy hőskorának egyik legaktívabb szereplőjéről van szó, a bártfai születésű, Kassán tevékenykedő rajztanár életművének – a két országban őrzött, teljes elérhető forrásanyagot alapul vevő – feldolgozása még várat magára.² Még kevesebb publikált adattal rendelkezünk fiáról, Myskovszky Ernőről (1872–1920), aki nemcsak a magyar képzőművészet (szobrászat, festészet) és építészet történetének megírására vállalkozott,³

¹ Myskovszky Viktor ősei részt vettek a 18. század végén kitört, Tadeusz Kościuszko vezette lengyel nemzeti felkelésben, és ezt követően települtek át Bártfára. Ehhez ld.: Polgárdy Géza: 175 éve született Myskovszky Viktor művészettörténész. *Honismeret*, 41, 2013, 3. 8. Életművének eddigi feldolgozásából a magyar és a szlovák kutatás egyaránt kivette a részét. A legfontosabb összefoglalások: Vendelín Jankovič: Viktor Myskovszky (1838–1909). *Monumentorum Tutela Ochraňa Pamiatok*, 10. 1973. 81–221.; Viktor Miškovský a súčasná ochraňa pamiatok v Strednej Európe/Myskovszky Viktor és a mai műemlékvédelem Közép-Európában. Összeáll. Alexander Balega, Váliné Pogány Jolán. Bratislava-Budapest, 1999.

² A hagyatéak legtekintélyesebb részét a Magyar Építészeti Múzeum és Műemlékvédelmi Dokumentációs Központ [a továbbiakban: MÉM MDK] által fenntartott műemléki tervtár és tudományos irattár őrzi. Az életmű feldolgozásának befejezetlenségét jelzi, hogy a korábbi irodalom ennek az anyagnak a provenienciáját illetően is tartalmaz ellentmondásokat. A hagyatéak első részét az apja halálát követő évben, 1910-ben ajándékozta a Műemlékek Országos Bizottságának Myskovszky Ernő, míg a második egység utóbbi elhunytával, özvegye jóvoltából került a hivatalhoz 1922-ben. Ld.: MÉM MDK, Tudományos Irattár, MOB iratok, 1910/71., 337., 506., 964.; 1922/122., 132. A műemléki gyűjtemény Myskovszky-hagyatéka váratlan helyzetben, a második világháború lezárásának évében vált teljessé. 1945-ben a Vallás- és Közköztudásügyi Minisztérium Népművelési Ügyosztálya átadta a MOB-nak az Andrássy út 69. szám alatti épületében tárolt Myskovszky-anyagokat, úgymint „Vízfestményei I-II.” mappáját, valamint híres „Renaissance” albumát. Ld.: MÉM MDK, Tudományos Irattár, MOB iratok, 1945/97. – Vö.: Kerny Terézia-Zakariás János: Myskovszky Viktor „Magyarország renaissance stílusú műemlékei” című rajzalbumáról. *Ars Hungarica*, 18. 1990. 263.

³ Myskovszky Ernő: *A magyar képzőművészet története*. Nagybánya, 1905. – rövidített változat: Uő: *A magyar képzőművészet története*. Budapest, 1906.; Uő: *A magyar építészet története*. Budapest, 1910.; Uő: *A magyar festészet története*. Budapest, 1911.; Uő: *A magyar szobrászat története*. Budapest, 1911. A magyar képzőművészet története rövidített változatának kiadását a Stampfel-féle Könyvkiadóhiva-

1. Myskovszky Viktor. Repr.
Vasárnapi Ujság, 1908. október 25. 872.

Myskovszky Ernő leveleit tartalmazza, a bevezetőben az ő személyére, mint az egyébként is kevésbé ismert, kettejük közös munkája során Schönherr nagyságától beárnyékolta félre koncentrálunk.

Myskovszky Ernő 1903 és 1906 között küldte el leveleit kollégájának. Ismeretségük eredetét egyelőre homály fedi. A forrásokban Nagybánya, e korántsem tipikus bányaváros múzeumának alapításáról, a megnyitás előkészületeiről esik a legtöbb szó. A Schönherr Gyula, Semayer Vilibáld és Jankó János által megalapozott, múzeumi őrként Myskovszky felügyelte⁶ munkálatok nem a legszerencsésebb csillagzat alatt

tal vállalta magára a Tudományos zsebkönyvtár című sorozat részeként. A kötet fő célkitűzéseit és elvitathatatlan érdemeit elsőként a Magyar Iparművészet rövid ismertetője foglalta össze: „A magyar művészet történetét szervesen összefüggő, mintegy dióhéjban tárgyaló munka még eddig nem jelent meg. Van ugyan több kitűnő szakmunkánk, de ezek oly terjedelműek, hogy költséges voltuknál fogva a nagypublikum számára nehezebben hozzáférhetőek.” – ld.: *Magyar Iparművészet*, 10. 1907. 227. A magyar építéset, festéset és szobrászat történetét ismertető „füzetek” az Uránia Magyar Tudományos Egyesület népszerűsítő előadásainak kiadványaiként jelentek meg. A hazai romanikakutatás áttekintése során Tóth Sándor is elemezte ezeket a korai munkákat, lakonikusan hozzátéve, hogy „E három előadással tehát Myskovszky az egész magyar művészettörténetet áttekintette.” – ld.: Tóth Sándor: *A romanika a magyar építészettörténetben. Magyar Műemlékvédelem*, 11. 2002. 19–20., 28.: 3. jegyzet.

⁴ Balogh Béla: Schönherr Gyula élete és munkássága (1864–1908). *Erdélyi Múzeum*, 56. 1994. 5–20. az életútra vonatkozó korábbi irodalom összefoglalásával.

⁵ Mikó Árpád: Ferenczy Károly kettős portréja Schönherr Antalról és Schönherr Gyuláról (1902). *Művészettörténeti Értesítő*, 69. 2020. 327–333.

⁶ *Utmutató a nagybányai Városi Múzeum gyűjteményeihez*. Közrebocsátja: Nagybányai Múzeum-

hanem egyszersmind a korabeli tudományos élet olyan kiemelkedő alakjával levelezett, mint Schönherr Gyula (1864–1908).⁴ A Nagybányán született, fiatalkori munkái egy részét Décsényi Gyula álnéven közlő történész szerteágazó munkássága több ponton is érintette a művészettörténet területét, legyen szó múzeumi tevékenységről, numizmatikai, heraldikai, genealógiai, pecsétani értekezéseiről, a nagybányai Szent István-templomról, vagy épp Hunyadi Mátyásról és a római Biblioteca Casanatense corvinájáról. Újabban a róla és apjáról, Schönherr Antalról festett kettős portré, továbbá annak nyomán egyéb ábrázolásai is tudományos görcső alá kerültek.⁵ Ám mivel jelen forrásközlés kizárólag

születtek. Az 1904. június 19-én megnyílt állandó kiállításnak otthont adó régi városháza 1905. augusztus 10-én tűzvész áldozata lett, a tárlat újbóli bemutatására pedig csak 1906-ban kerülhetett sor.⁷ Amint e levelek elárulják, nem csekély erőfeszítések árán. A leiratban szereplő dokumentumok viszont nem pusztán intézménytörténeti források. Ennél jóval többértékűek, ugyanis számos, a műemlékvédelem és a művészet-történet emlékanyagát érintő kérdést vetnek fel. Kiolvasható belőlük, hogy szatmári támaszpontján őrködve, az ifjú Myskovszky nem keveset áldozott a hazai kultúra oltárán, akárcsak Kassán rezideáló, onnan gyakorlatilag a Felvidék teljes középkori és reneszánsz épített örökségét dokumentáló apja. Pozíciójuk, szemléletmódjuk, nézeteik közt megannyi hasonlóság érzékelhető, s azok még plasztikusabban körvonalazhatók, amennyiben az itt következő levelek némelyikét összevetjük a Myskovszky Viktor által Henszlmann Imrének, valamint a korabeli kulturális élet némely további szereplőjének írottakkal. Ezért a bevezetőben elsőként annak a három témának szentelünk egy-egy fejezetet, amely a két Myskovszky életútja közötti legfontosabb kapcsolódási pontnak számít. És bár megnyilvánulásaik mögött nem egyszer sztereotípiák, a személyes csalódásoktól fűtött túlzások is felsejlenek, ezek az északkelet-magyarországi történetek több mindent éles megvilágításba helyezhetnek hazánk korabeli kulturális miliójét tekintve.

ELVÁGYÓDÁS

Az általunk olvasott levelek gyakorta visszatérő témája, hogy íróik a fővárosban szeretnék folytatni szakmai működésüket, és ennek érdekében kérik a nagyobb befolyással bíró címzett közbenjárását. Myskovszky Viktor már 1875. október 10-én így írt Kassáról Henszlmann Imrének: „A mintalapokból tudom, Dr. Ortway [Ortway Tivadar – K.G.] úr kineveztetvén tanárnak a pozsonyi akadémiához, bizonyosan elhagyja Pestet, s így a Centrumban egy szakértővel ismét kevesebb lesz! Per tangentem kimondom, hogy én nagyon szeretnék a műgyetemhez jutni mint a díszítmény rajz tanára – igaz ugyan, hogy a tanszék Engerttel [Wilhelm von Engerth – K.G.] be van töltve, s így nekem várnom kell, míg bizonyos változás nem történik. Igaz ugyan, ez esetben el kellene válnom ezen, műemlékekben gazdag vidékünkötől, de a helyett a Centrumban lennék, a tudomány és művészet forrásainál, tudósok és művészek társaságában, mely reám nézve csak buzdítólag hatna.”⁸ Ez a célkitűzés egész élete során végigkísérte Myskovszkyt, akinek minden bizonnyal az egyik legfőbb vágya volt Budapestre kerülni, és rajztanárként a felsőoktatásban elhelyezkedni. Amint az a szűk egy évvel később Grünwald Bélának címzett levélből is kiderül, a lehetőség időnként fennállt erre a váltásra: „A reáliskolánál mint tanár, kényelmes és nyugodt ugyan az állásom, de szakmabeli hatásköröm ugyan szűk.

Egyesület, bevezető: Schönherr Gyula, írta: Semayer Villibald. Budapest, 1904. 10.

⁷ Réthy Károly: Múzeumalapítás Nagybányán – az Ásványtani Múzeum. *Magyar Múzeumok*, 14, 2008, 3. 16.

⁸ MÉM MDK, Tudományos Irattár, MOB iratok, 1875/114.

2. Schönherr Gyula. Repr.
 Schönherr Gyula dr. emlékezete. Szerk.
 Morvay Győző. Budapest, 1910.

– így Myskovszky. A leírtakhoz hozzátette, hogy Rauscher Lipót rendes tanári kinevezésére ez idáig nem került sor a műegytemen, következésképp az Országos Mintarajztanoda és Rajztanárképezdében betöltött állására sem írták még ki a pályázatot, „ha lesz, akkor mindenesetre pályázok. Most vagy soha! Jókai is azt mondá, hogy nekem Bpsten volna a helyem.”¹² 1884. december 6-án – „dacára az intéző körök biztató ígéretének” – ez irányú erőfeszítései ismételt hiábavalóságáról tájékoztatta Henszlmann, hogy a rá következő év nyarán a műegytemen Wilhelm von Engerth halálával megüresedett székre is eredménytelenül pályázzon.¹³

Ha munkakedvét nem is szegték, Myskovszky Viktort ekkorra már nagyfokú csalódottsággal sújthatták az ismertetett fejlemények. Mi sem bizonyítja mindezt jobban, mint hogy 1887 őszén – részben feladva eredeti elképzelését – a selmechányai Bányászati és Erdészeti Akadémia ábrázoló mértan tanszékét igyekezett megszerezni, Grünwald Bélával való barátságát is latba vetve.¹⁴ Elutasítását természetesen azonnal közölte Henszlmann Imrével. 1888. február 16-án írt levelének zárása leginkább

Azonban reményem van a pesti műegytemhez tanárnak jönni; akkor a Centrumban lévén hatásköröm is nagyobb leend.”⁹

Ám Myskovszky Viktor nagy sokára sem kapta meg a várva várt felkérést. Kitartó törekvéseit 1884-ben egy érdekes történet kíséretében vetette papírra. Február 22-ei keltezéssel arról számolt be Henszlmannnak, hogy Kassán kiállított műemlék-felmérései Jókai Mór tetszését is elnyerték. „Hát még hogy örült meg, midőn »A lőcsei fehér asszony« című legújabb regényében oly kiváló szerepet játszó lőcsei Thurzó féle ház udvarának aquarelljével¹⁰ kedveskedtem neki. Viszonzásul nejének az arcképet kaptam emlékül tőle.”¹¹

⁹ Országos Széchényi Könyvtár [a továbbiakban: OSZK], Kézirattár, Levelestár, Lt. Myskovszky Viktor Grünwald Bélához, 1876–1887, 4 db.

¹⁰ Az említett kép jelenlegi holléte számunkra ismeretlen. Ugyanakkor a Myskovszky-hagyatékban megtalálható egy azonos tárgyú, viszont későbbi akvarell: Myskovszky Viktor: *Egy XVI dik századbeli (eredetileg gróf Csáky féle) ház udvara Lőcsén*. Akvarell. Kassa, 1896. MÉM MDK, Tervtár, ltsz.: K 12015.

¹¹ Kassa, Kelet-Szlovákiai Múzeum [a továbbiakban: KSZM], Levéltár, Henszlmann Imre-hagyaték.

¹² Uo.

¹³ Uo.

¹⁴ OSZK, Kézirattár, Levelestár, Lt. Myskovszky Viktor Grünwald Bélához, 1876–1887, 4 db.

Mikszáth vagy Móricz tollára illő, a századvég mamelukjainak világát idéző, keserű összegzése e kérdéskörnek: „Utóbbi időben ismét részesültem egy meg nem érdemelt mellőzésben. A selmecbányai Akadémiához az ábrázoló mértan tanszékért folyamodtam, s mindannak dacára, hogy a tanári tanács által ajánlva voltam, egy mást, mondják, egy osztálytanácsos sógorát nevezte ki Tisza Kálmán kormányelnökünk. Hja, a protectio és a nepotizmus.”¹⁵

Fia, Myskovszky Ernő némileg eltérő utat járt be. Neki sikerült áttelepülnie Budapestre, ahol a VI. kerületi állami főgimnázium tanára lett. Pályázatának leadásakor kendőzetlenül megvallotta Schönherr Gyulának legfontosabb motivációját, miszerint a fővárosban olyan szinten kívánja tanulmányait folytatni, ismereteit bővíteni, amelyre a „periférián” nemigen nyílik lehetősége. Átmeneti sikertelenségét követően azt tervezte, hogy Fraknoi Vilmoshoz fordul segítség, egész pontosan külföldi ösztöndíj vagy budapesti álláslehetőség reményében. Erre végül nem volt szükség, mivel 1906 nyarán Myskovszkyt áthelyezték a nagybányaiból a főváros VI. kerületi állami főgimnáziumába. A váltást csupán ugródeszkának tekintette. Még ez év novemberében arra kérte Schönherrt, segítse őt abban, hogy a Magyar Nemzeti Múzeumba kerülhessen egy a szakírányának, képezésének megfelelő munkakörbe. Hasonló közbenjárásért fordult Myskovszky Viktor 1907. április 8-án a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium művészeti osztálytanácsosához, Koronghi Lippich Elekhez: „Van szerencsém Ernő fiam, a budapesti VI. kerületi főgymnasium rendes tanárának folyamodványát, melyben az iparművészeti iskolának jelenleg üresedésben lévő egyik tanszékének elnyeréséért folyamodik, nagyságod hathatós pártfogásiba és jóindulatiba tisztelettel ajánlani.”¹⁶ Nincs tudomásunk arról, hogy ezen lépések bármelyike eredményre vezetett volna. 1911-ben a Magyar Államvasutak általa szervezett munkásgimnáziumában,¹⁷ 1914-ben a X. kerületi állami főgimnáziumban¹⁸ találkozunk Myskovszky Ernő nevével, aki mindkét helyen mértan-rajz előadóként dolgozott. Tudományos intézményben tehát nem sikerült elhelyezkednie, ami nem azt jelenti, hogy az épített örökség megismerésére irányuló publikációs tevékenységét fővárosi éveiben szüneteltette volna. A már említett szintézisművek mellett a Felvidék, azon belül is főleg a szepességi reneszánsz emlékeinek leírásait közölte, leggyakrabban a korszak dokumentációs igényeit nem minden tekintetben kielégítő rajzi mellékletekkel.¹⁹ Vélhetően utolsó felvételeinek egyikét 1918-ban Bártfa 16. századi épületeiről készítette, köztük a Ferencievics-házzal, illetőleg az egykori városi bormérő házzal.²⁰

¹⁵ MÉM MDK, Tudományos Irattár, Lymbus, Henszlmann Imre-hagyaték, ltsz.: K 1646. no. 9.

¹⁶ OSZK, Kézirattár, Levelestár, Lt. Myskovszky Viktor K. Lippich Elekhez, 1901–1909, 4 db.

¹⁷ Az *Ujság*, 1911. január 17. 21.; *Világ*, 1911. január 17. 14.

¹⁸ *A Budapesti X. ker. kőbányai magyar királyi állami főgimnázium nyolcadik érestitője. 1914–1915. tanév.* Közzétette: Viszota Gyula. Budapest, 1915. 13–14.

¹⁹ Pl. Myskovszky Ernő: Sajátos renaissancekori műemlékeink. *Vasárnapi Ujság*, 1909. február 14. 125–126.; Uő: Régi fadaragásunk művészi emlékei. *Vasárnapi Ujság*, 1909. december 19. 1064–1065.; Uő: Két ajtó a fricsi várkastélyban. *Muzeumi és Könyvtári Értesítő*, 3. 1909. 41–43.; Uő: II. Rákóczi Ferenc nagysárosi várkastélya. *Vasárnapi Ujság*, 1914. április 12. 296.

²⁰ MÉM MDK, Tervtár, ltsz.: K 44–K 48.

3. Myskovszky Viktor: Egy XVI-dik századbéli, eredetileg gróf Csáky-féle ház udvara Lőcsén. Akvarell. Kassa, 1896 © MÉM MDK, Tervtár, ltsz. K 12015

A források hosszas citálása alapján egyértelmű, hogy mindkét Myskovszky elsődlegesen a tudományos intézményrendszerben szeretett volna minél jobban érvényesülni, amivel kapcsolatban konkrét elképzeléseik voltak. Mégis, az erőteljes elvágyódás mögött nem nehéz felfedezni a főváros mágneses vonzerejét, ami a századfordulón

a korábbiakhoz képest hatványozottan érvényesült. Pedig Kassán is megfordult a korabeli irodalmi, művészeti, kulturális élet színe-java, zajlott a dóm restaurálása, sor került a múzeum megalapítására. Nagybánya mindennapjait szintúgy meghatározta a virulens polgári miliő, amelyből kiemelkedett a nagy tudós, Schönherr Gyula alakja. A város, több évtizedes adósságát törlesztve, helyreállította a középkori plébánia-templomból egyedülként fennmaradt Szent István-tornyot,²¹ a városi múzeum mellett különféle egyetek alakultak, a művésztelep képében pedig maga a progresszió öltött testet. De még ez sem vehette fel a versenyt a következetesen nagy kezdőbetűvel, „Centrum”-ként emlegetett Budapesttel, a kiegyezéstől fogva egy ideig meredeken felfelé ívelő konjunktúra²² szirénéjével, a sugárúttal és a földalattival, mindenekelőtt pedig az egyre nagyobb számban létrejövő, folyamatosan gyarapodó, erősödő kulturális intézményekkel (1872: Műemlékek Ideiglenes Bizottsága, Iparművészeti Múzeum), egyetemi tanszékekkel (1871: Magyar Királyi Mintarajztanoda és Rajztanárképezde; 1874: Magyar Királyi József Műegyetem, Építészeti Szakosztály), tudományos fórumokkal. Rajztanárként a két Myskovszky elsődlegesen a felsőoktatásba igyekezett – mindhiába. És hogy a 19. század utolsó harmadában milyen mértékű különbség lehetett az épp világvárossá fejlődő Budapest, valamint a vidék Magyarországa között, annak érzékeltetése végett álljanak itt Myskovszky Viktor – igaz, nem Kassáról vagy Nagybányáról, hanem – Bártfáról írt, sajnálatos módon a századvég antiszemitizmusától sem mentes sorai, 1878-ból: „De a város régi jellege már egészen elveszett [...] A polgárság nálunk mindinkább pusztul s szegényedik, ellenben a parasztság s a lengyel zsidóság napról napra gyarapodik, s nagyobb tért foglal el városunkban. A polgárság s a nép a papok s a pálinka által nagyon vannak demoralizálva; ily körülmények közt szomorú jövő vár városunkra. Mily nagy különbség a város múltja s jelene közt, s így pusztulnak egyre mind régi szab. kir. városaink.”²³

MEMORANDUMOK

Azok, akik a hazai műemlékvédelem intézménytörténetét kutatják, Myskovszky Viktor neve hallatán az elsők között bizonyára pusztuló műemlékeink ügyében írt híres memorandumára asszociálnak.²⁴ A szerző a rendelkezésünkre álló dokumentumok szerint először 1890. május 9-én, Hampel Józsefnek írt levelében vetette fel,

²¹ Myskovszky Ernő: A nagybányai restaurált Szt. István-torony. *Budapesti Építészeti Szemle*, 10. 1901. 294–295.; Uő: A nagybányai harangtorony és domborművei. *Építő Ipar*, 32. 1908. 11.

²² *Magyarország története a 19. században*. Szerk. Gergely András. Budapest, 2005. 460–462., 470–476. (Dobszay Tamás). Művészettörténeti vonatkozásban: *Magyar Művészet 1890–1919*, I. Szerk. Németh Lajos. Budapest, 1981. 21–22. (Németh Lajos); Keszler Katalin: *A századforduló*. Budapest, 2007. 203.; *A magyar művészet a 19. században. Építészet és iparművészet*. Szerk. Sisa József. Budapest, 2013. 325–326. (Sisa József)

²³ KSZM, Levéltár, Henszlmann Imre-hagyaték.

²⁴ Myskovszky Viktor: *Memorandum pusztuló nemzeti műemlékeink megóvása és fenntartása érdekében*. Kassa, 1898. – újraközölve: *Myskovszky Viktor és a mai műemlékvédelem* 1999. i. m. 208–218.

hogy nyilvános állásfoglalás közzétételét fontolgatja e tárgyban. Mivel az előzmények, a szöveg keletkezéstörténete szempontjából kulcsfontosságú forrással van dolgunk, némileg hosszabban idézünk belőle: „Egyszersmind nem titkolhatom el kijelenteni, hogy nekem az valóban nagyon fáj, hogy akadémiai arch. bizottságunk munkálataim s nevezetesen építészeti rajzaim pontosságában kételkedik, s hogy e rajzokat, melyeknek pontosságáról jót állok, az akadémia arch. bizottsága »megbírálás« végett a műemlékek bizottságához áttette. Valóban szomorú, hogy akadémiánkban nincs ember, aki az ily rajzokat megbírálni és megbecsülni képes lenne. Hogy pedig Steindl ily véleményt adott rajzaimról, azon nem csudálkozom, miután ő nekem nem jóakaró emberem, hogy miért, azt nem tudom. Egyébiránt, lehet, nincs messze az idő, midőn nyilvánosan tiltakozni fogok azon vandalizmus és páratlan kíméletlenség ellen, mellyel műemlékeink agyonrestauráltak, s műtörténeti részleteink elpusztítatnak.”²⁵

A leírtak ellenére az idő messze volt még, hiszen Myskovszky memoranduma csak 1898-ban jelent meg. Ám ennél érdekesebb, hogy egy évvel korábban fia is publikált egy cikket „műemlékeink pusztításáról”.²⁶ A két szöveg helyenként nagyon hasonló, már-már azonos formulákat, gondolatmeneteket tartalmaz; alapvetően ugyanazzal a céllal íródtak, s ugyanazon az érvrendszeren alapulnak. Mindketten kiemelik a korabeli francia, angol, olasz, német gyakorlatban érvényesülő vezérelvet, amely az épület felújításakor az eredeti részletek fenntartására törekszik, mondandójuk összegzőségepp pedig Ipolyi Arnoldot idézik – meglehetősen pontatlanul.²⁷ De a tartalmi hasonlóságok ellenére két különböző karakterű munkáról van szó. Myskovszky Viktor memoranduma jóval hosszabb, tagoltabb írás. Mondandóját oly módon foglalja keretbe, hogy a pusztulás érzékeltetése végett felsorolt példákat megelőzi a műemlék fogalmának meghatározása, társadalmi-kulturális szerepkörének értékelése, míg záráskepp áttekinti a magyar műemlékvédelem addigi történetét. Az elpusztult vagy pusztulófélben lévő emlékeket három csoportba sorolja: az elsőbe a nyom nélkül eltűnt, a másodikba a helytelen restaurálás következtében eredeti jellegüktől megfosztott, a harmadikba a pusztulófélben lévő, de még megmenthető műemlékek tartoznak.²⁸

Az első két kategóriában több olyan példát találunk, amelyek felidézésével Myskovszky a korabeli restaurálások purista irányelve fölött kívánt pálcát törni. Mikor az első csoportban arról ír, hogy valamely templomunk liturgikus berendezési tárgya „kidobatot”, némely részlete „leromboltatott”, ezek a veszteségek több ízben a 19. századi műemléki beavatkozásoknak tudhatók be. A végleg elpusztult emlékek esetében tizennyolc példát sorol fel, melyek közül hat egy évvel korábban fiánál is szerepelt (ő összesen tíz ilyen esetre mutatott rá). Szembeötlő, hogy a szóban forgó épületek többségének reneszánsz részletétől vagy részleteitől vált meg az adott átépítés, annak a stíluskorszaknak a produktumaitól, amely mindkét szerző számára

²⁵ OSZK, Kézirattár, Levelestár, Fond VIII/2633.

²⁶ Myskovszky Ernő: Műemlékeink pusztítása. *Építészeti Szemle*, 6. 1897. 159–160.

²⁷ Az idézet forrása: Ipolyi Arnold: *A középkori magyar festészet emlékeiből. A szepesváraljai XIV. századi falfestmény*. Pest, 1864. 19.

²⁸ Myskovszky Viktor és a mai műemlékvédelem 1999. i. m. 209.

rendkívül fontos volt. Korábban hivatkozott munkáik mellett emeljük ki, hogy az idősebb Myskovszky akadémiai székfoglaló értekezését is a magyarországi reneszánszról tartotta.²⁹ Nem csoda, hogy a korabeli átlagnál érzékenyebben reagáltak a stíluszisztaságra törekvő módszer következményeire, kiváltképp a reneszánsz műemlékekben gazdag Felvidék szülötteiként. E fokozott lokálpatriotizmusból ered a memorandumok egyik kritizálható aspektusa, ugyanis mindkét írás majdnem kizárólag Felső-Magyarországra koncentrál. Jóllehet, a térségen kívül eső példák – Pécs, Feldebrő, Nyírbátor – számbavételekor az idősebb Myskovszky a nagybányai Szent István-toronyról sem feledkezett meg. Emellett, noha helyesen érzékelte az 1881. évi XXXIX. törvénycikk gyengeségeit,³⁰ a problémák magának a jogszabálynak a hibáiból, illetve a finansziális körülményekből, többek közt az állami műemléki alap hiányából származtak, és nem abból, hogy nem alkalmazták volna kellő szigorral, illetve ellenőrzéssel a törvényt.³¹ Utóbbi hatodik paragrafusában például benne foglaltatik, hogy a műemléki helyreállítások kizárólag „stylszerűen” mehetnek végbe,³² aminek a Myskovszky Viktor által hiányolt, szigorúbb és következetesebb alkalmazása valójában még több purista beavatkozást eredményezett volna.

Nem tudjuk, vajon Myskovszky Ernő rövidebb értekezése apja régóta tervezett akciójának tudatos előörse volt-e. A műemlékes szakma azonban egyikük állásfoglalását sem hagyta szó nélkül. Az ifjabb Myskovszky cikkének kivonatát a Budapesti Napló is közölte, szélesebb körű nyilvánosságot biztosítva a benne

4. A nagybányai Szent István-torony.
Szöllősy Kálmán felvétele, 1942.

© MÉM MDK, Fotótár, ltsz. 027.233P

²⁹ Myskovszky Viktor: *A renaissance kezdete és fejlődése különös tekintettel hazánk építészeti műemlékeire*. Budapest, 1881.

³⁰ A műemléki törvénnyel kapcsolatos problémák első, szakszerű összefoglalását a Műemlékek Országos Bizottsága jogász végzettségű elnöke, báró Forster Gyula közölte: Forster Gyula: *A műemlékek védelme a magyar és külföldi törvényhozásban*. Budapest, 1906. 190–249.

³¹ *Myskovszky Viktor és a mai műemlékvédelem* 1999. i. m. 214. – vö.: Bardoly István: Gerevich Tibor és a műemlékvédelmi törvény. Adalékok a magyar műemlékvédelem történetéhez I. *Magyar Műemlékvédelem*, 13. 2006. 7–10.

³² Online: <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=88100039.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagenum%3D31>. (Letöltés ideje: 2021. december 28.).

5. Myskovszky Ernő: A bártfai Ferencievics-ház 16. századi kapuja. Színezett tollrajz. Bártfa, 1918. © MÉM MDK, Tervtár, ltsz. K 44

foglaltaknak.³³ Ennek tudható be, hogy a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium osztálytanácsosa, Szmrécányi Miklós 1897. augusztus 4-én levélben kérte a Műemlékek Országos Bizottságát a közleményben foglalt mulasztások lehetőség szerinti pótlására.³⁴ Szmrécányi külön kiemelte, hogy annak idején már utasította Steindlt a kassai dóm sírköveinek – Myskovszky által (jogosan) hiányolt – „maradandó falba illesztésére”, amelynek foganatosításával ezúton újfent megbízta a hivatalt. A MOB október 12-én tartott rendes ülésén tárgyalta az ügyet.³⁵ Myskovszky Ernő tíz felvetéséből hatra reagáltak, melyek közül négy egy évvel később apjánál is szerepelt. A jegyzőkönyv szerint „a bizottság meggyőződött, hogy a cikk írója részint oly időben történeteket említ, amikor még a műemlékek orsz. bizottsága és a műemléki törvény sem létezett; részint pedig a tényállásoknak meg nem felelő állításokat kockáztatott meg.” Való igaz, a lőcsei Szent Jakab-templom orgonáját az 1867–1869 közötti átépítés során távolították el, nagyjából az idő tájt, mint az eperjesi Rákóczi-ház erkélyét és oszlopait. A körmöcbányai vártemplom szószéke és stallumai, valamint a bártfai Szent Egyed-templom főoltára kapcsán viszont már ingatagabbnak tűnik a bizottság érvelése, és itt ütközik ki legmarkánsabban a két fél közötti szemléletbeli különbség. A MOB szerint ezek a 17. századi liturgikus berendezési tárgyak nem pusztultak el, csupán elraktározták őket (Körmöcbányán történetesen a templom padlásán, mielőtt a helyi egyház átadta volna őket az Iparművészeti Múzeumnak). Ez igaz is. Ugyanakkor Myskovszky Ernő már ekkor a középkori eredetű műemlékek szerves részeként tekintett ezekre az újkori részletekre, ily módon jogosan hívta fel a figyelmet arra, hogy a 19. század végén Steindl Imre és Storno Ferenc restaurálása³⁶ kiszakította őket ebből az autentikus egységből.

Hasonló példák sorjáznak Myskovszky Viktor memorandumában is, aki – a korszak általános érvényű szemléletmódjából kifolyólag – úgyszintén nem kapott túl sok megértést az intézményes műemlékvédelem részéről. Saját költségén kiadott munkájának egy példányát ő maga küldte el a MOB-nak,³⁷ amely hivatalos válasz nélkül hagyta az abban foglaltakat. Ennek ellenére az írás nem maradt teljesen visszhangtalan. Az *Archaeologiai Értesítő* ugyanis reagált Myskovszky kiadványára, az pedig egy újabb csavar a történetben, hogy a válaszcikket³⁸ az a Hampel írta, akit a szerző annak idején bizalmasan beavatott tervébe. Közleményében jogosan kifogásolta, hogy Myskovszky

³³ *Budapesti Napló*, 1897. augusztus 2. 5.

³⁴ MÉM MDK, Tudományos Irattár, MOB iratok, 1897/199.

³⁵ MÉM MDK, Tudományos Irattár, MOB iratok, 1897/251.

³⁶ A bártfai Szent Egyed-templomot 1878–1899 között Steindl Imre, a körmöcbányai vártemplomot 1883–1886 között id. Storno Ferenc restaurálta. – Ld.: Sisa József: Steindl Imre, a műemlék-restaurátor. *Romantikus kastély. Tanulmányok Komárik Dénes tiszteletére*. Szerk. Vadas Ferenc. Budapest, 2004. 305.; Askercz Éva: Id. Storno Ferenc pályakezdő éveinek bécsi kapcsolatai. *Soproni Szemle*, 48. 1994. 362.; Grászli Bernadett–Kiss Melinda: *Egy művészcsalád története. A soproni Storno család munkássága és műgyűjteménye*. Sopron, 2013. 40.

³⁷ MÉM MDK, Tudományos Irattár, MOB iratok, 1898/26.

³⁸ Hpl. [Hampel József]: Memorandum pusztuló nemzeti műemlékeink megóvása és fenntartása érdekében. *Archaeologiai Értesítő*, Úf. 18. 1898. 45–48.

a tiltakozás hevében nem vette figyelembe, mennyire csekély pénzforrás állt ekkoriban a bizottság rendelkezésére, a kárhozottatott purista restaurálásokkal kapcsolatban viszont egy szót sem szólt a recenzens. Ellenben nem mulasztotta el megemlíteni, hogy a „hazafias panaszok” mögött „némi egyéni elfogultság” is kitapintható.³⁹

Hogy Hampel emlékezett-e a néhány évvel korábban kapott levélre, avagy a textusból és a körülményekből olvasta-e ki, esetleg kettejük ismeretsége alapján érzékelte-e a szerző sértettségét – egyelőre kérdéses. Az azonban nagyon valószínű, hogy Myskovszkyt személyes okok is befolyásolták a memorandum megírásakor. Idézett levelében rögtön azt követően vetette fel a tiltakozás gondolatát, hogy elpanaszolta, Steindl – immár nem először – kedvezőtlen bírálatot fogalmazott meg munkáiról.

Myskovszky Viktor „kiszorítása” a Műemlékek Ideiglenes Bizottsága első önálló kiállítását követően vette kezdetét. Az 1880-ban rendezett seregszemle a rajztár addigi anyagaiból válogatott, Schulek Frigyes a tárlatról írt recenziójában pedig nem áttalott „dilettantistikusnak” titulálni Myskovszky felmérési rajzait, amelyek „pikáns előállítása a pontos fölvétel hiányát egyelőre elfelejteti.”⁴⁰ Egy ünnepi kiállítás ismertetőjétől némileg szokatlan hang és gesztus ez; az ügy ráadásul folytatódott. Amikor Myskovszky 1882. december 10-én megküldte a MOB-nak harminc rajzot tartalmazó, felvidéki emlékeket dokumentáló anyagát, a bizottság a következő ülésen hozott döntése értelmében nem ajánlotta automatikusan díjazásra e felvételeket, hanem véleményezés és a megtartandók kijelölése (!) céljából átadta azokat Schulek Frigyesnek és Khuen Antalnak.⁴¹ A bírálat csak 1885-re készült el, és nem sok köszönet volt benne. Schulek tanár úr kíméletlen kritikát mondott a beadvány felett, amely véleménye szerint híján volt a műszaki precizitásnak, az építészeti kíváncsagságnak, díjazásul pedig a korábbi összegek töredékét javasolta. Állásfoglalása precedenst teremtett. A következő évben Steindl-lel közösen marasztalták el Myskovszky Sáros vármegye műemlékeiről készített rajzait, a megbízhatóság szempontjából aggályosnak titulálva azokat.⁴² Mivel a bizottság kültagja rendre olyan épületekben fordult meg, melyekről a hivatal rajztárának még nem volt dokumentuma, a MOB ezt követően is megvásárolta felméréseit. Ugyanakkor az építészek részéről érkezett bírálat immár egy új, Myskovszky felkészültségétől távol álló irány előjele volt, Henszlmann 1888-ban bekövetkezett halálával pedig megszűnt a kassai rajztanár hátországa, minek következtében a bizottság tagjaként elszigetelődött. A sors különös fintora, hogy a műegyetemi professzorok vizslató szemektől az MTA Archaeologiai Bizottságának égisze alatt sem tudott megszabadulni, amely a Henszlmann megbízásából, annak dómmonográfiájához készített kassai rajzait Steindlnek küldte el véleményezésre.⁴³

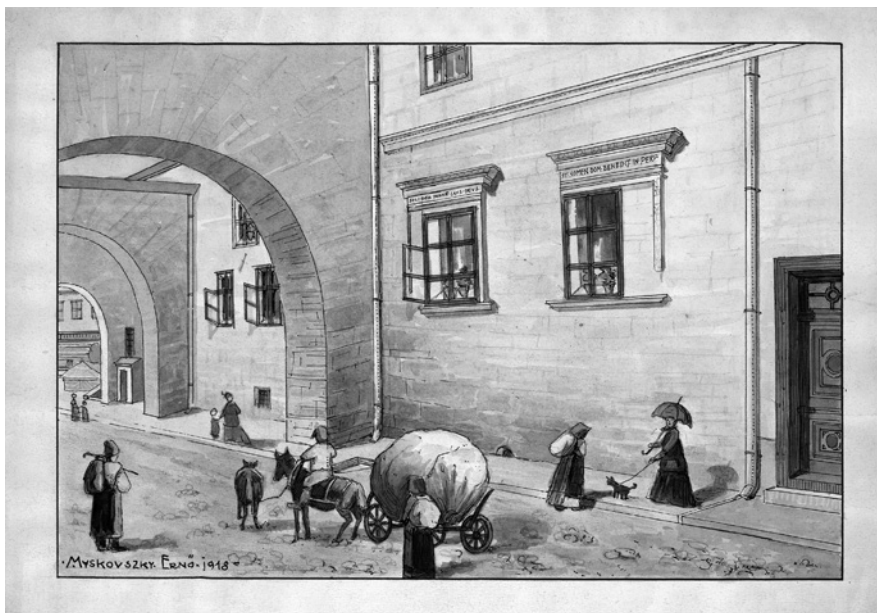
³⁹ Uo. 48.

⁴⁰ Schulek Frigyes: A hazai műemlékek rajzaiból rendezett első nyilvános kiállításról. *Archaeologiai Értesítő*, 14. 1880. 236.

⁴¹ A történet összefoglalásához ld.: Borsos Béla: A magyar műemlékvédelem hivatala és gyűjteményei az 1881. évi törvény megjelenésétől Henszlmann haláláig (1888). *Magyar Műemlékvédelem*, 7. 1974. 29–30.

⁴² MÉM MDK, Tudományos Irattár, MOB iratok, 1886/53.

⁴³ *Akadémiai Értesítő*, 1. 1890. 255. Az előzményekhez ld.: MÉM MDK, Tudományos Irattár, MOB

6. Myskovszky Ernő: A bártfai volt bormérő ház homlokzata. Színezett tollrajz. Bártfa, 1918. © MÉM MDK, Tervtár, ltsz. K 47

Ezt írta meg Hampelnek, 1890-ben.

Myskovszky Viktor bizonyára szeretett volna valahogy revansot venni. A 19. század végi purista restaurálások gyakorlata a magyarországi műemlékvédelemben egybeforrott Schulek Frigyes és Steindl Imre nevével. Ezért feltételezzük, hogy a memorandum megírása során az őt ért kritika miatt érzett sértettség, keserűség is vezérelte a szerzőt, aki a stíluszisztaság hibáinak bemutatásával talán Schuleket és Steindlt, sőt, magát a MOB-ot is igyekezett némileg kompromittálni. Ám ha részben személyes indíttatás ihlette is, művével alaposan fején találta a szöveget. Helyesen ismerte fel a Schulek-féle elvek, a stílszerű helyreállítások hibáit, veszélyeit. Fiával közösen megelőlegezett, kezdetleges, kiforratlan, egyszersmind szinte vátesz purizmus-kritikájuk nemcsak a mai rekonstrukciós törekvések ellenzőinek véleményével, hanem az Alois Riegl nyomán néhány évvel később kibontakozó fordulattal is egyezik.⁴⁴ Vajon tudta-e a Schulekek által kissé talán le is sajnált rajztanár, hogy állásfoglalásával – a hazai műemlékvédelmet napjainkig meghatározó vitában – Georg Gottfried Dehio, Forster báró, valamint a Balzacot, Zolát fordító urbánus entellektüel Éber László oldalára

iratok, 1889/90., 127.

⁴⁴ Alois Riegl: *Der moderne Denkmalkultus sein Wesen und seine Entstehung*. Wien-Leipzig, 1903. Első, részletes ismertetése magyar nyelven: Forster 1906. i. m. 579-590. Említi még: Éber László: Műemlékek gondozása és modern művészet. *Művészet*, 5. 1906. 383. Összefoglaló jelleggel ld.: Marosi Ernő: A műemléki örökség. *Magyar Műemlékvédelem*, 11. 2002. 8.; Bardoly István: „Két hűséges munkatárs”: Forster Gyula és Éber László-Adalékok a magyar műemlékvédelem történetéhez IV. *Ars Hungarica*, 38. 2012. 74.

sodródik? És ha mégoly történetietlen is a feltevés, egy pillanatra gondoljunk bele, miként foglalna állást napjaink valamelyik monumentális újjá- vagy kiépítése kapcsán az intézménytörténeti kánon részét képező Steindl, s miként a félperiférián tanyázó Myskovszky?

Érdemes még megvizsgálunk e memorandumok utóéletét. Myskovszky Viktor több mint tíz évvel később, 1909. február 18-án Koronghi Lippich Eleknek írt levelében is visszautalt kiáltványára: „Egyúttal van szerencsém méltóságodat egész bizalmasan értesíteni, hogy a műemlékek orsz. bizottsága, melynek keletkezése óta tagja vagyok, A pusztuló nemzeti műemlékeink megóvása és fenntartása című és még 1898 dik évben általam közrebocsátott memorandum miatt művészeti törekvéseimet minden adandó alkalommal megghiúsítani törekszik – a műemlékek bizottsága a 106009. számú leirat szerint most sem ajánlotta művem megszerzését a minisztériumnak –, s bár ezen memorandum által – amint a tények örvendetesen igazolják – a pusztuló műemlékeink ügyének csak használtam, de ez által magamnak csak ártottam, most a magyar közmondás igazsága: »szólj igazat és betörök a fejed« rajtam is bebizonyult.”⁴⁵

A magyar műemlékvédelem ebben az időszakban valóban megkezdte a purista elvektől való következetes eltávolodást, ám ez sokkal inkább a Forster-Éber-tandem diktálta új iránynak, semmint Myskovszky memorandumának köszönhetően történt. Hogy a változás lassú ütemben ment végbe, s hogy az ismertettekhez hasonló kiadványok aligha érthettek el azonnali eredményt, azt főként az 1900 utáni stílszerű restaurálások igazolják. Történt ilyen Myskovszky városában, Kassán is. 1903–1905 között a Szent Mihály-kápolna Schulek Frigyes és Sztéhlo Ottó tervei szerinti átépítése egyebek mellett a Szatmári György-féle északi, reneszánsz bővítményt is eltüntette az ideális „középkori” egység minél tökéletesebb érvényesülése érdekében.⁴⁶ Ugyancsak a század elején bontották le Szegeden a Szent Demeter-templomot, mint a dekadens késő gótika emlékét.⁴⁷

Myskovszky Ernő 1904-ben szükségét érezte, hogy újabb írást közöljön a hazai műemlékek pusztulása okán.⁴⁸ Cikkét – annak bevezetője szerint – Divald Kornél egy évvel korábbi közleménye⁴⁹ motiválta, amely szepességi példák segítségével járja körül az ingó műemlékek problematikáját. És bár megemlíti a szepeshelyi templom Stornoféle restaurálásának árnyoldalait, főleg az elmúlt évek „kontár restaurálásainak” következményeire, így a ménhárdi templom rokokó stukkóinak eltávolítását célzó tervre, avagy a podolini piarista kolostor 17. századi oltárszobrainak eltüzelésére koncentrálnak.

⁴⁵ OSZK, Kézirattár, Levelestár, Lt. Myskovszky Viktor K. Lippich Elekhez, 1901–1909, 4 db.

⁴⁶ Farbak Péter: A kassai Szent Mihály-kápolna Szatmári-féle bővítése és purista restaurálása. *Horler Miklós hetvenedik születésnapjára. Tanulmányok*. Szerk. Lővei Pál. Budapest, 1993. 300.

⁴⁷ Intézménytörténeti-tudománytörténeti vonatkozásban ld.: Marosi Ernő: Műemlékvédelem–az örökség hagyományozása. In: *A magyar műemlékvédelem korszakai. Tanulmányok*. Szerk. Bardoly István, Haris Andrea. Budapest, 1996. 15.

⁴⁸ Myskovszky Ernő: Műemlékeink pusztulása. *Művészet*, 3. 1904. 178–182. [a továbbiakban: Myskovszky E. 1904a.]

⁴⁹ Divald Kornél: Művészeti emlékeink veszedelme. *Művészet*, 2. 1903. 413–418.

Myskovszky Ernő ezzel szemben nem tett mást, mint lerövidítette apja 1898-ban írt memorandumát. Az elpusztult vagy pusztulófélben lévő emlékek három csoportjában egytől-egyig ugyanazokat a példákat sorolja fel, mint Myskovszky Viktor, majd Ipolyi lassacsckán agyonkoptatott soraival zárja publikációját. Úgy tűnik, a Hampel József által említett „hazafias panaszok”, a rebellis hajlam, a műemlékvédelem fősodrata elleni minden áron való tiltakozás igénye ekkorra már elnyomta a szerzőben az átgondolt és mérsékelt kritikai attitűdöt.

E kései memorandum kapcsán az életmű egy további szeletére is fel kell hívni a figyelmet. Az írás, Divald közleményével egyetemben, a Lyka Károly szerkesztette *Művészet* folyóiratban jelent meg. Abban a periodikában, amelynek 1903-as, illetőleg néhány későbbi évfolyama számára Myskovszky Ernő készített fejleceket, záródíszeket. Nagy megtiszteltetés lehetett mindez, annál is inkább, mivel a folyóirat díszítésében akkortájt olyan művészek közreműködtek, mint Rippl-Rónai József, Vaszary János vagy Körösfői-Kriesch Aladár.⁵⁰ Myskovszkynak a Művészetben megjelent kompozícióihoz hasonló, folyondárszerűen egymásba kapcsolódó hurkokból képzett ornamenterveit a budapesti Iparművészeti Múzeum őrzi.⁵¹ 1907-ben a *Múzeumi és Könyvtári Értesítő* címlapjára kiírt pályázaton is elindult, mi több, az előzőktől eltérően figuratív, a századforduló formanyelvére nagyon is jellemző pályaművét száz koronával jutalmazták.⁵²

FATEMPLOMOK

Az alábbi levelezésben még egy témát találunk, amely összekötő kapocs lehet a két Myskovszky munkássága között: Észak-Magyarország fatemplomairól van szó. Hogy a műemléki kutatások figyelme nagyjából az 1910-as évektől fokozatosan kiterjedt erre az emlékcsoportra, annak megalapozásában fontos szerepet vállalt Myskovszky Viktor, aki az elsők között⁵³ kezdett fatemplomokkal foglalkozni.⁵⁴ Először 1874.

⁵⁰ *Magyar művészet 1890–1919*. I. 1981. i. m. 446. (Gellér Katalin)

⁵¹ Iparművészeti Múzeum, Adattár, Rajz- és tervgyűjtemény, ltsz.: KRTF 422.1–5.

⁵² *Múzeumi és Könyvtári Értesítő*, 2. 1908. 57–58.

⁵³ Az előzményekhez ld.: Henszlmann Imre: A szatmári püspöki megyének középkori építészeti régiségei. *Archaeologiai Közlemények*, 4. 1864. 139–140.; Michael Haas–Franz Schulcz: Die Holzkirchen im Bisthum Szathmár. *Mittheilungen der K. K. Central-Commission zur Erforschung und Erhaltung der Kunst- und Historischen Denkmale*, 11. 1866. 1–14.; Lehoczky Tivadar: A beregmegeyi ruthén fatemplomok. *Archaeologiai Értesítő*, 4. 1870. 241–249. (Rómer Flóris szerkesztői hozzászólásával, melyben felhívja a folyóirat munkatársainak figyelmét a faépítészeti emlékeire); Rómer Flóris: Még egy pár szó honi fatemplomainkról. *Archaeologiai Értesítő*, 5. 1871. 1–7.

⁵⁴ Viktor Myskovszky: Holzkirchen in den Karpathen. *Mittheilungen der K. K. Central-Commission zur Erforschung und Erhaltung der Kunst- und Historischen Denkmale*, Nf. 6. 1880. XXVI–XXIX., LXXXIX–XCIV., CXIV–CXVI. Az *Archaeologiai Értesítő*ben eleinte rövidebb cikkeinek mellékleteként közölt rajzokat ruszin fatemplomokról, később viszont két önálló összefoglalást is szentelt a témának: Myskovszky Viktor: Adalékok régi fatemplomaink ösmeretéhez. *Archaeologiai Értesítő*, Úf. 14. 1894. 239–248.; Uő.:

március 24-én kelt beadványában adott hírt a MOB-nak erről az emlékanyagról, s küldte el az andrásvágási, valamint a hervartói épületek rajzait, törzsisveit. Levelében nyomatékosan felhívta a bizottság figyelmét a faépítészetre, és cselekvést sürgetett: „Bátor vagyok – kivált felsőmagyarországi határszéli, s műtörténeti és műrégészeti szempontból néha igen fontos és érdekes – régi fatemplomainkra a tekintetes bizottságot figyelmeztetni; miután ezen műemlékek száma mindinkább fogy, kívánatos lenne hazai műrégészetünk ezen ágának behatóbb ismeretére és tanulmányozására nézve a faépítészetnek ezen jeles remekműveit mielőbb felmérni és lerajzolni.”⁵⁵

Ő maga nem tétlenkedett – már a következő évben munkához látott. A fatemplomok iránti érdeklődésében, s nem utolsósorban felelősségérzetében szülőföldje, illetőleg származása is közrejátszhatott. Amikor rátalált az abaújszolnoki fatemplomra, saját beszámolója szerint igencsak meglepődött, hogy „délen” is vannak ilyen épületek.⁵⁶ A Lengyelország területén viszonylag gyakori templomtípus jellemzően 15–18. századi emlékei ugyanis – Erdély mellett – a történelmi Magyarország északi peremvidékén maradtak fenn a legnagyobb számban. Ennek megfelelően a bártfai születésű Myskovszky ez irányú, szisztematikus műemlék-felmérési tevékenysége két vármegyére: Sárosra és Árvára terjedt ki. Sáros vármegyében 1875–1876 között Felsőpolyánka, Litinye, Niklova (ma: Miklósvölgye), Ondavka (ma: Ondavafő), Regettő, Trocsány és Váradka templomait dokumentálta.⁵⁷ Árva vármegyébe 1893-ban jutott el, és vázlatfüzete tanúsága szerint Lestin, Oravka, Turdossin és Zábreds településeket kereste fel,⁵⁸ de az ezt megelőző években Alsópolyánka, Kozsány, Krive (ma: Sárosgörbény), illetve Kruzsljova (ma: Ruzsoly) fatemplomait is felmérte, hiánypótló jelleggel.⁵⁹ Hagyatéka alapján összesen több mint húsz emlék dokumentációját köszönhetjük neki. Mindent lerajzolt, amit tudott, ennek ellenére még 1894-ben is úgy fogalmazott, hogy kivételesen veszélyeztetett „fatemplomaink ösmerete még elég hiányos”.⁶⁰

Ez a helyzet bizonyára a következő évtizedben sem változott túl sokat. Amíg Myskovszky Viktor a Felvidéken kutatott újabb és újabb emlékek után, addig fia 1904-ben a történelmi Magyarország egy másik, fatemplomokban ugyancsak gazdag vidékén, Észak-Erdélyben élve publikálta újabb eredményeit e témában.⁶¹ Amint az

Fa-építészetünk műemlékeiről. *Akadémiai Értesítő*, 6. 1895. 31–35.

⁵⁵ MÉM MDK, Tudományos Irattár, MOB iratok, 1874/39.

⁵⁶ Kárpáti László: Az egykori abaújszolnoki görögkatolikus fatemplom Myskovszky Viktor rajzain és az egyházlátogatási jegyzőkönyv alapján (1876, 1877). *A Herman Ottó Múzeum Évkönyve*, 37. 1999. 678. Myskovszky 1893-ban is készített két felmérési rajzot a templomról, s többek közt ezekkel a munkáival szerepelt az Ezredéves Országos Kiállításon: Myskovszky Viktor: *Egy magyar orosz fa templom tervrajza (oldalnézet és alaprajz)*. Papír, akvarell. Kassa, 1893. Néprajzi Múzeum, Rajz- és festménygyűjtemény, ltsz.: NM R 2635; Uő: *Orosz fatemplom rajza (hosszmetszet és keresztmetszet az ikonosztázzal)*. Papír, akvarell. Kassa, 1893. Néprajzi Múzeum, Rajz- és festménygyűjtemény, ltsz.: NM R 2634.

⁵⁷ MÉM MDK, Tudományos Irattár, MOB iratok, 1875/114., 1876/21.

⁵⁸ MÉM MDK, Tervtár, ltsz.: K 32.

⁵⁹ MÉM MDK, Tudományos Irattár, MOB iratok, 1879/29., 1883/15.

⁶⁰ Myskovszky V. 1894. i. m. 239.

⁶¹ Myskovszky Ernő: Régi fatemplomok. *Művészet*, 3. 1904. 301–306. [a továbbiakban: Myskovszky E.

7. Koderle Emil: A kormöcbányai vártemplom barokk szószékkoronája. Színezett tollrajz. Budapest, 1877 ©MÉM MDK, Tervtár, ltsz. K 2940

Schönherr Gyulának írt leveléből kiderül, a Magyar Nemzeti Múzeum ebben az évben szerette volna megvásárolni a Szolnok-Doboka vármegyei Oláhlápos ún. báltai fatemplomát. Az 15. századra datált épület ma már nincs a helyén,⁶² a korabeli beszámolók szerint viszont fafaragványokkal és falfestményekkel rendelkezett. Schönherr Gyula figyelmét öccse, Sándor hívta fel a templomra, mire a történész értesítette a múzeumot, hogy az új görögkatolikus istenháza 1803-as felépültével használaton kívül került épület a helyi egyház részéről lebontásra ítéltetett.⁶³ Esetleges megvásárlásáról abban a levélben olvashatunk először, amit 1904. május 19-én Hampel József küldött báró Szalay Imrének. Ebben az Érem- és Régiségtár igazgatója közölte, hogy szerencsésebbnek tartaná, ha a templomot vagy a hozzá legközelebb eső vidéki múzeum, vagy az intézmény Etnográfiai Osztálya venné meg, és majdani épületében állítaná fel. „A régiségosztály szempontjából megvételét már csak azért sem ajánlhatom, mert sem költség reá, sem, ha volna reá költség, nem tudnék vele mit kezdeni.”⁶⁴ – írta Hampel.

A tárigazgató tehát határozottan elhárította magától a feladatot, a Magyar Nemzeti Múzeum azonban a kijózanító válasz ellenére sem állt el szándékától, hanem áttette az ügyet az Etnográfiai Osztályra. A néprajzi részleget vezető Semayer Vilibáld Szalaynak írt levelében hajlandónak mutatkozott a templomnak a „szóbelileg közölt 200 korona árban” történő megvételére, amennyiben az „oly karban van, hogy a szétzedés után ismét összeállítható”. Emellett azt kérte a főigazgatótól, hogy az épület „Budapestre kerülő részeit a leendő Skansenben való felállításig a Nemz. Múzeum udvarán” helyezhesse el.⁶⁵ Az igazgatóság – úgyszintén Semayer javaslatára – azon nyomban megbízta Schönherr Sándort és Myskovszky Ernőt, hogy tekintsék meg a helyszínen az épületet, és tegyék meg a fővárosba szállításához szükséges lépéseket.⁶⁶ Erre a kiszállásra július folyamán került sor. Az ezt követő hírek arról szóltak, hogy az egyházi tanács kész eladni a templomot, már ki is írta az árverést, a múzeum pedig a budapesti Városligetben állíttatná fel azt.⁶⁷ Korábban hivatkozott tanulmányában Myskovszky azt írta, a helyszíni szemle során sikerült megállapodásra jutnia az egyházközség vezetőivel, így a templomot valószínűleg a fővárosba szállítják majd.⁶⁸ Ám a Nemzeti Múzeum Etnográfiai Osztálya időközben más álláspontra helyezkedett. Semayer 1904. július 15-én írt sorai alaposan lehűtik a kiszállás nyomán fellobbant

lelkesedést: „A magam részéről a templom megszerzését most is nem csak kíváncsós-

1904b.]

⁶² A településen jelenleg egy 1697-ben épült, Istenszülő elszenderedése titulusú fatemplomot találunk.

⁶³ *Nagybánya*, 1904. június 2. 5.

⁶⁴ Magyar Nemzeti Múzeum, Történeti Adattár, Irattár, Érem- és Régiségtár iratai. (Hampel József levele Szalay Imrének, 1904. május 19.)

⁶⁵ Néprajzi Múzeum, Irattár, NMI-70/1904. (Felterjesztés az oláhláposbányai templom mintájának megvételére, Semayer, 1904)

⁶⁶ *Nagybánya*, 1904. június 2. 5.

⁶⁷ *Religio*, 63. 1904/2, 5. 40.

⁶⁸ Myskovszky E. 1904b. i. m. 304.

nak, de egyszersmind szükségesnek tartanám, mert az oláh fafaragászat ezen termékeiből ez idő szerint egyetlen darabunk sincs s megfontolandó, hogy templomok ill. templomi szerelvények csak a legkritkább esetekben eladók. Mégis, tekintve azt, hogy a néprajzi tár dotációja hosszabb időre kimerült, s hogy a templom lebontása és Bpestre szállítása [Oláhláposhoz a legközelebbi vasúti állomás (Galgó) kb. 40 km-re lévén] rendkívül nagy költséget okozna, magam is azt hiszem, hogy a templom megvételeitől egyelőre el kellene állnunk. Amidőn ezt a főnti jelentést tevőkkel is közölni kérem, Myskovszky Ernő úr egyszersmind figyelemztetendő, hogy mint a nagybányai múzeum őre, szerezze meg legalább a szerelvényeket a vezetése alatti múzeum számára.”⁶⁹

Hazánk ekkoriban már régen nem az elvagyódás témaköre kapcsán felmerült gazdasági fellendülés korát élte, az ügy pedig ezen a ponton megrekedt, ami még csak ritkaságszámba sem ment ekkoriban. Bardoly István néhány évvel ezelőtt épp az Enigma hasábjain írt hasonló történetekről.⁷⁰ 1908-ban a MOB akkor értesült a fehér-völgyi fatemplom Bukarestbe szállításáról, amikor a darabjaira szedett épület már a tordai vasútállomáson vesztegelt. Míg két évvel később Kós Károly hiába vette meg hatszáz koronáért a kalotaszegi Türe fatemplomát az egyházközségtől, annak fölöttes előljárója nyolcszáz korona értékben a bukaresti múzeumnak adta el azt. Utóbbi eset kiváltképp hasonlít az oláhláposihoz, hisz mindkét épület azért került használaton kívül, mert a faluban új görögkatolikus templomot emeltek. Ám ennél is fontosabb, hogy a MOB a türei fatemplom ügyében a Magyar Nemzeti Múzeum Etnográfiai Osztályától várta a megoldást, amely diplomáciai okokra, a szomszéd állammal való jó viszony fenntartására hivatkozva bújta ki a feladat alól. Nem tudni, hogy az intézmény kapitulációjában az oláhláposi emlék kapcsán is közrejátszottak-e hasonló okok (az anyagiak mellett), ugyanakkor a fatemplomra és annak esetleges elszállítására vonatkozólag egyelőre nem áll rendelkezésünkre több forrás, így későbbi sorsa ismeretlen. Az erdélyi emléktanyag kutatástörténeti összefoglalásában Balogh Ilona is csak annyit említ, hogy a magyar állam, illetve a Nemzeti Múzeum 1904-ben megbízta Myskovszky Ernőt, hogy folytasson tárgyalásokat a templom megvásárlásáról.⁷¹

NAGYBÁNYA

Ahogy a bevezetőben említettük, Myskovszky Ernő Schönherr Gyulának írt levelében a nagybányai városi múzeumról esik a legtöbb szó. 1889-ben a Magyar Történelmi Társulat az észak-erdélyi településre tett kirándulást. Ebből az alkalomból a helyiek „régészeti kiállítást” rendeztek, amit a következő években további időszaki

⁶⁹ Néprajzi Múzeum, Irattár, NMI-84/1904. (Jelentés az oláhláposi gör. fatemplom megszerzésének tban., Semayer, 1904. VII. 15.)

⁷⁰ Bardoly István: Amikor Kós Károly templomot vett. Bővített lábjegyzet néhány MOB-irathoz. *Enigma*, 24. 2017. No. 92. 156–164.

⁷¹ Balogh Ilona: Az erdélyi fatemplomok kutatásának mai állása. *A Magyar Történettudományi Intézet Évkönyve* 1944. *Magyarok és románok*, II. Szerk. Deér József, Gáldi László. Budapest, 1944. 494.

tárlatok követtek – a bemutatott anyagot azonban nem sikerült egyben tartani.⁷² Ekkor fogalmazódott meg a helyi értelmiség részéről a városi múzeum megszervezésének gondolata, és szűk egy évtizeden belül két olyan felajánlásról tudunk, ami megalapozhatta volna az intézményt. Előbb gróf Teleki Sándor ajánlotta fel a városnak az 1889-es kiállításon szereplő régiségeit, amennyiben az – múzeumot alapítva – gondoskodik méltó megőrzésükről. Hiába, a kezdeményezést senki sem karolta fel.⁷³ Majd 1897-ben a nagybányai művésztelep egyik oszlopa, Iványi-Grünwald Béla IV. Béla visszatérése a tatárjárás után című festményének megszerzésére kínálkozott alkalom. A kép története fordulatokban gazdag. Megfestésével az állam bízta meg a művészt, aki ezt a történelmi témájú kompozíciót állította ki az Ezredéves Országos Kiállításon. Iványi-Grünwald a festményért kapott előleget Hollósy Simon festőiskolájának újjászervezésére fordította, annak remélt sikerével pedig a szerveződé nagybányai mozgalmat kívánta támogatni. A zsűri viszont elmarasztalta a művet, ezért a festő a formálódóban lévő városi múzeumnak ajánlotta fel azt, amely végül elállt az átvételtől, mivel nem tudta kifizetni érte a fekbért.⁷⁴

Végül Nagybánya szabad királyi városa 1899. június 10-én kelt közgyűlési határozata értelmében megalakult a Nagybányai Múzeum-Egyesület és a városi múzeum. Az intézmény a település és vidéke múltjának, területi viszonyainak és műveltségi állapotának megismerésére szolgáló tárgyak, irodalmi emlékek, valamint a tudományos ismeretek és az általános műveltség terjesztésére alkalmas történelmi, régészeti, művészeti, néprajzi, iparművészeti, természettudományi tárgyak, illetve irodalmi emlékek gyűjtését, kiállítását, továbbá a múzeum közművelődési hatásának terjesztését tűzte ki feladatául.⁷⁵ Ennek megvalósítása érdekében az egyesület alapszabálya szerint „egyesíteni törekszik úgy a szakembereket, mint a tudományos és közművelődési célok iránt érdeklődő közönséget; régészeti, történelmi, ipar- és szépművészeti, néprajzi és természettudományi kérdések tisztázása céljából nyilvános felolvasásokat rendez, a múzeum gyarapítását anyagi hozzájárulásával, esetleg ásatások rendezésével előmozdítja; a múzeum anyagának ismertetéséhez felolvasásokkal és magyarázatokkal, katalógusok készítésével s anyagi erejéhez képest esetleg önálló kiadványaiban közölteendő dolgozatokkal hozzájárul.”⁷⁶

A múzeum megalapításakor négy osztályból állt: 1.) régészeti, történelmi és numizmatikai gyűjtemény, 2.) művészeti, iparművészeti és néprajzi gyűjtemény, 3.) természet-

⁷² Schönherr Gyula: *Nagybányai városi múzeum*. Nagybánya, 1899. 1–2.

⁷³ Uo., 2–3.

⁷⁴ Telepy Katalin: Iványi-Grünwald Béla korai munkássága, valamint a Kecskemétre költözés okai és előzményei. *Cumania*, 6. 1979. 249., 250.: 4. jegyzet; *Magyar művészet 1890–1919*, I. 1981. i. m. 301. (Telepy Katalin); Bakó Zsuzsanna: A történelmi téma jelentkezése és alakulása a nagybányai festők munkásságában. *Nagybánya művészete. Kiállítás a nagybányai művésztelep alapításának 100. évfordulója alkalmából*. Szerk. Nagy Ildikó. Budapest, 1996. 211.; S. Nagy Katalin: A képzőművészpálya mint asszimilációs lehetőség a 19. század végén, 20. század elején. *Budapesti Negyed*, 16. 2008. 395.

⁷⁵ *Nagybánya szab. kir. r. t. város szabályrendelete a városi múzeum szervezéséről és igazgatásáról*. Nagybánya, 1903. 3. 2.§.

⁷⁶ *A Nagybányai Múzeum-Egyesület alapszabályai*. Nagybánya, 1900. 3–4. 3.§.

rajzi gyűjtemény, illetve 4.) könyvtár és okiratgyűjtemény.⁷⁷ Anyaga a városi hatóság és a helyi társadalom áldozatkészségéből kifolyólag, továbbá az állam és a Múzeumok és Könyvtárak Országos Főfelügyelősége jóvoltából gyarapodott.⁷⁸ Mivel Nagybánya az Anjou-kortól fogva pénzverő hely volt, kiemelkedő az intézmény numizmatikai gyűjteménye. De nem kisebb jelentőségű a középkori okleveleket, pecsétnyomókat magában foglaló anyag, vagy épp a helyi egyházak által letétbe helyezett klenódi-umok együttese. Emellett már Semayer Vilibáld is hangsúlyozta, hogy az a város, ahol a modern magyar festészet úttörő mozgalma otthonra lelt, múzeumában kellő figyelmet kell, hogy fordítson a képzőművészet reprezentálására.⁷⁹ Ez az alapításkor kétféleképpen valósult meg: egyrészt egy – az egyetemes művészet néhány elsőrangú művének másolatából álló – „régí képtár” berendezésével, másrészt a legújabb hazai festészet, így a nagybányai művésztelephez kötődő alkotók (Nyilasy Sándor, Glatz Oszkár, Koszta József) bemutatásával.⁸⁰

Myskovszky Ernő 1903-tól látta el múzeumi őri feladatait Nagybányán – előtte Bencsik János és Égly Mihály tevékenykedett ebben a pozícióban.⁸¹ Az egyesület alapszabálya szerint „A múzeumi örök a múzeum gyűjteményeit őrzik, azokról leltárt és szakkatalógust vezetnek és a közönség számára való hozzáférhetőségükről a választmány intézkedéseire képest gondoskodnak.”⁸² Ily módon az itt következő levelek nemcsak az állandó kiállítás elméleti rekonstrukciójához szolgáltatnak adalékot, hanem a múzeumi őri munka mindennapjaiba is betekintést engednek. Utóbbi nem lehetett mindig szívderítő. Az anyag rendezése, a temérdek leírás elkészítése, a katalógizálás, a beszerzések és egyéb szervezési teendők egész embert kívántak, ráadásul az 1905-ös tűzvészt követően ezek jelentős részét előlről kellett kezdeni. Kérdés, hogy annak, aki ezt a munkát elvégezte, mennyi megbecsülésben volt része. Nemtelen támadást biztosan kapott, hiszen hivatali mulasztással vádolták meg egy olyan ügyben, melyben utóbb az egyesület választmányi ülése neki adott igazat.

E levelek alapján úgy tűnik, az ifjú Myskovszky Augeiasz istállóját takarította egy olyan korban, amikor állítása szerint már nem voltak Herkulesek. Hogy bizonyára mégiscsak akadt egy-kettő, azt az övé mellett apja életműve is igazolni látszik. A forrásokból kiolvasható hozzáállás pedig arra ösztökél bennünket, gyűjteményben dolgozókat, hogy az éppen aktuális körülmények dacára is érdemes a magyar kultúra ránk bízott örökségéért lapátolni.

* * *

⁷⁷ Nagybánya szab. kir. r. t. város szabályrendelete 1903. i. m. 4. 6.§.

⁷⁸ Utmutató 1904. i. m. 4.

⁷⁹ Uo., 67.

⁸⁰ Uo., 67–71. – Vö.: x. y. [Hampel József]: A nagybányai városi múzeum. *Archaeologiai Értesítő*, Úf. 24. 1904. 374.

⁸¹ A Nagybányai Múzeum-Egyesület értesítője az 1901-iki egyesületi évről. Nagybánya, 1902. 3.; A Nagybányai Múzeum-Egyesület értesítője az 1902-iki egyesületi évről. Nagybánya, 1903. 3.

⁸² A Nagybányai Múzeum-Egyesület alapszabályai 1900. i. m. 6. 20.§.

**Myskovszky Ernő – Schönherr Gyulának
Nagybánya, 1903. október 8.⁸³**

Kedves Gyula!

Engedd meg, hogy b. soraidra csak most válaszolok. Teszem ezt egyrészt hivatalos teendőim, másrészt Béla sógorom hirtelen megőrülése miatt, mely utóbbi oly depri-mált⁸⁴ állapotba hozott, hogy, amint elképzelheted, a munkakedv néhány napig csökkent.

A munka különben szépen halad a múzeumban, a spanyolfal ma lesz készen s fel is állítjuk; méretei: 374 cm hosszú, 176 cm széles. Holnap húzatom azt be vörös szövettel. Az ethnogr. szoba félig-meddig be van már rendezve.

Az okiratokhoz szükséges felírások szövegét várom; addig nem állíthatom fel a tetejét a szekrényre. A vasrács befestése 2–3 nap alatt megtörténik.

A folyosón a régi kövek fel vannak állítva, illetve megerősítve és falazva.⁸⁵ Vele szemben a régi fegyverek állanak vastartóhoz támasztva. A régi városi óra holnapután készen lesz. A rendházban lévő könyvtár helyiségben a jövő héttől kezdve dolgozni fogok a könyvek leltározásán. Egyszerrel serényen folyik a munka, melyről közelebb részletesen fogok írni.

Szívélyes üdvözléssel:

Myskovszky Ernő

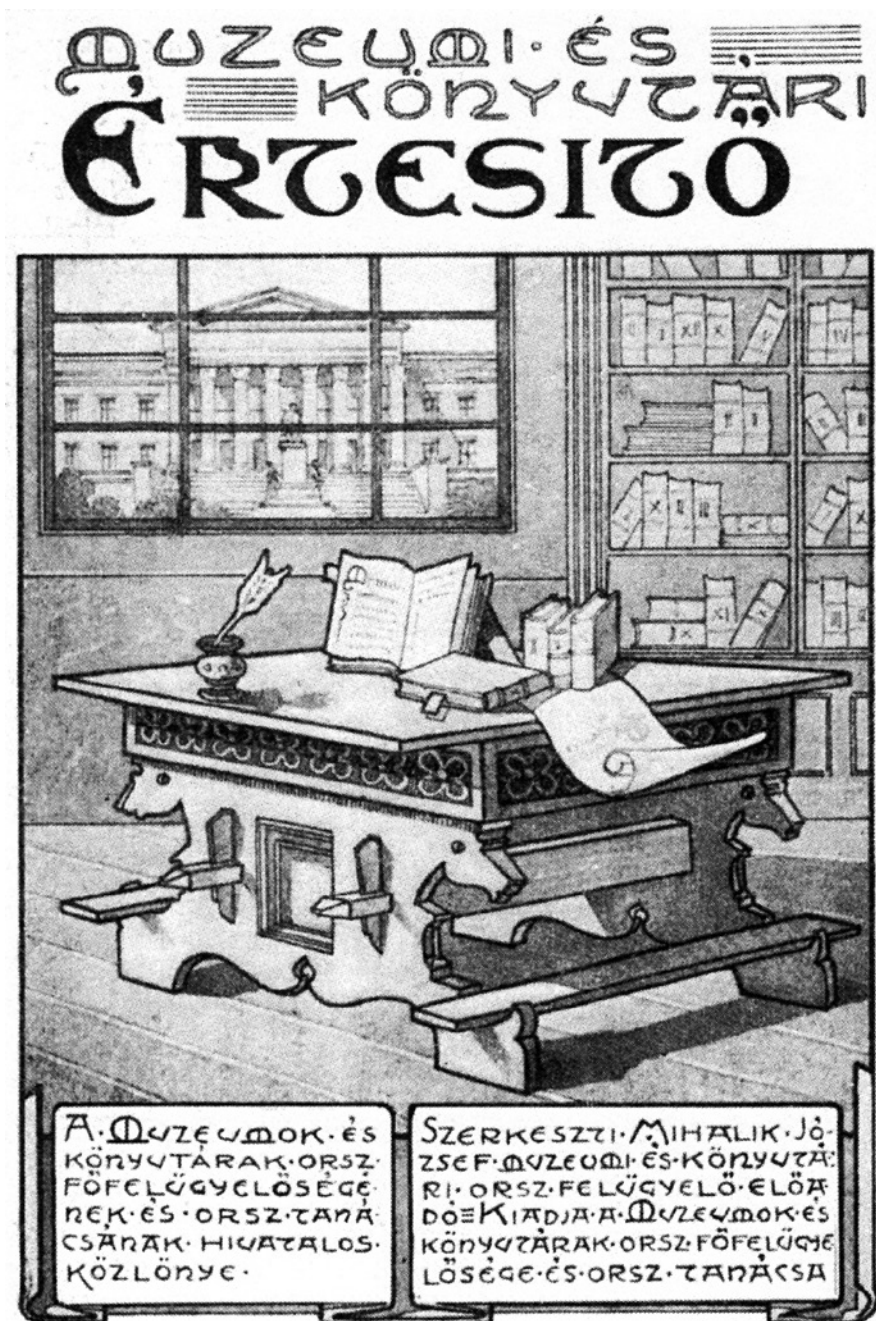
Ui. A múzeum megnyitását nem hiszem, hogy ez év november havában nem tartom kivihetőnek a munka sokasága miatt.⁸⁶ Hova kerül a tárló és milyen lesz?

⁸³ OSZK, Kézirattár, Levelestár, Lt. Myskovszky Ernő Schönherr Gyulához, 1903–1906, 21 db.

⁸⁴ nyomott, csüggedt, levert, lehangolt

⁸⁵ *Utmutató* 1904. i. m. 81–82.: A második teremből nyíló folyosó bal oldalán a középkori Szent István-templom alábbi kőfaragványai kerültek elhelyezésre: Krisztus az Olajfák hegyén és az Elfogatás jelenetét ábrázoló töredékek, címertöredék, ablaktöredék, illetve két oszlopfeje. Az első kettőre Schönherr a plébániatemplom előcsarnokában talált rá 1892-ben, az épületen belüli egykori elhelyezésük viszont kérdéses. – Ld.: Csikós Veronika: A nagybányai Krisztus az Olajfák hegyén és Elfogatás jeleneteit ábrázoló relieftöredékek. *Középkori egyházi építészet Szatmárban*. Szerk. Kollár Tibor. Nyíregyháza, 2011. 218–219. A Hunyadi Mátyás-címer a levél megírása előtt tíz évvel még a torony nyugati körablaka fölött helyezkedett el, ahová egykor másodlagosan falazták be. – Vö.: Décsényi Gyula [Schönherr Gyula]: *A nagybányai Szent István-templom maradványai*. Budapest, 1893. 18. Ablakok keret-, osztó- és rétegtöredékei nagy számban maradtak fenn a Szent István-templomhoz köthető középkori kőanyagban, de hogy közülük melyik szerepelt a múzeum megnyitásakor a kiállításon, egyelőre kérdéses. – Vö. Papp Szilárd: A nagybányai egykori Szent István-plébániatemplom épületéhez köthető középkori kőfaragványok jegyzéke. *Középkori egyházi építészet Szatmárban* 2011. i. m. 208–217.

⁸⁶ Ez nyilván elírás, pontosabban fogalmazási hiba. A szöveggörnyezet alapján Myskovszky minden bizonnyal a következőt szerette volna írni: A múzeum megnyitása ez év novemberében nem hiszem, hogy kivitelezhető lenne a munka sokasága miatt.

8. Myskovszky Ernő címlapterve a Múzeumi és Könyvtári Értesítő számára.
Repr. Múzeumi és Könyvtári Értesítő, 2. 1908. 58.

**Myskovszky Ernő – Schönherr Gyulának
Nagybánya, 1903. október 19.⁸⁷**

Kedves Gyula!

Levelemre, illetve a rendezésre vonatkozó kérdéseimre eddig válasz még nem érkezén, felkérlek, légy szíves, ha lehet, postafordultával azt megadni.

Mindenekelőtt tudatlak, hogy a muzeális rendezés, naplózás, leltározás szépen folyik, az asztalossal és a lakatossal folyton hadilábon állok a megrendelt tárgyak pontos időben való elkészítésére nézve, s csakis így lehet velük eredményre jutni. A nagy szükségfal az olajfestmények számára nagy nehezen elkészült s már fel van állítva. Holnap húzatom be sötét piros szövettel.

A rácsajtó be van már festve; a régi városi óra már ketyeg; a villamos csengettyű, ethnografiai felírások, egyszóval a folyó munkák már készen vannak. A könyvek leltározásához már hozzáfogtam.

Minden legkisebb szabad időmet a múzeumban töltöm; mihelyt hivatalos teendőimnek vége van, azonnal dolgozni megyek. Mindennek dacára nem hiszem, hogy november havában a múzeumot megnyithassuk a nagyközönség számára, mert még igen sok a munka. Így például a diplomák magyarázó szövegének elkészítése (mikor jön?), asztalosmunkák, ethnografiai osztály kiegészítése újabb acquisitiókkal,⁸⁸ leltározás stb. fizikailag lehetetlenné teszik az ezen időben való megnyitást.

Kérlek, légy szíves a Lendvay és Petőfi szobrok⁸⁹ méreteit megírni, mert a 2 fülkébe el akarom készíttetni az ereklyéket tartalmazó üveges szekrényt, valamint a vendégek könyves asztalkát.

Mikor jössz le? Szmik⁹⁰ a napokban lent járt, s megnézte a múzeumot, mely igen megnyerte tetszését.

⁸⁷ OSZK, Kézirattár, Levelestár, Lt. Myskovszky Ernő Schönherr Gyulához, 1903–1906, 21 db.

⁸⁸ akvizíció – szerzés, szerzemény

⁸⁹ *Utmutató* 1904. i. m. 71. egy gipszmintáról számol be, amely Maróti Géza Vörösmarty Mihályt ábrázoló szobráról készült. Lendvay- és Petőfi-szoborra vonatkozó említést azonban sem a hivatkozott, sem egyéb korabeli forrásban nem találtunk. Lendvay Mártonnak állt egy köztéri szobra Nagybányán; ezt 1900. november 11-én avatták fel. – Ld.: *Vasárnapi Ujság*, 1900. november 18. 765.; *Ország-Világ*, 1900. november 18. 940. A szobrot Verő László készítette és a Schlick-gyárban öntötték. – Ld.: Murádin Jenő-Szücs György: *Nagybánya 100 éve*. Miskolc–Nagybánya, 1996. 164. Eredetileg a Lendvay téren állt, de 1922-ben ledöntötték. Mikor a II. bécsi döntést követően a Magyar Királyi Honvédsereg 1940. szeptember 7-én bevonult Nagybányára, a szobor immár a város főterén állt. A háború után múzeumi raktárba került, és csak 1958-ban állították fel a ligetben, ahol ma is látható.

⁹⁰ Szmik Antal (Felsőbánya, 1862 – 1927), okleveles mérnök, numizmatikus, a Nemzeti nevű szabadkőműves páholy tagja. A pancsovai és a sándoregyházi ásatásokból származó őskori régiséggyűjteményének, iparművészeti és ásványgyűjteménynek, valamint értékes könyveinek odaajándékozása nagy jelentőséggel bírt a nagybányai múzeum alapításakor. Cikkei a Pancsovai Emlékkönyvben, a Magyar Szóban, a Bácskában és az Etnographiában jelentek meg. Fő művei: *Szabadkőművesi élet Londonban*. Budapest, 1904; *Adalékok a Felsőbánya sz. k. bányaváros monografiájához*. Budapest, 1909; *Gizella királyné himző iskolája. Iparművészeti tanulmány*. Budapest, 1909.

A felírás szöveget várom, hogy azokat elkészíthessem, nehogy összetorlódjék a munka.

Üdvözl
tisztelő híved
Myskovszky Ernő

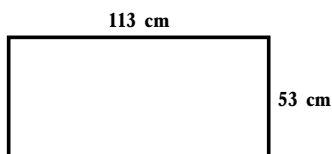
**Myskovszky Ernő – Schönherr Gyulának
Nagybánya, 1903. december 17.⁹¹**

Kedves Barátom!

Itt küldöm az oklevelek szövegét, valamint a képek elhelyezésére vonatkozó vázlatot; a számok a lajstromban lévő képeket jelzik.

Az ablakok előtti régi pénz- és éremgyűjtemény területi viszonyai:

- az egyik szekrény loculusainak⁹² száma: hosszában 13, magasságban 7,
- egy loculus szélessége 8 cm „ „ magassága 5 1/2 cm
- az egész lap szélessége 113 cm „ „ magassága 53 cm.

A másik szekrény:

- loculus száma hosszában 21 magassága 11
- egy loculus magassága 3 1/2 „ „ szélessége 4 1/2
- az egész lap szélessége 113 cm, magassága 53 cm.

A Szmik-féle szép ablakrácsot nem kaphattuk meg, mert a ház nem Szmiké, s így nem adhatják. Beszélj erről Szmikkel.

Nagyon el vagyok különben foglalva a rendezéssel; ezt azonban nem panasz-keppen mondom, mivel a munka reám nézve élvezet.

Legjobb lenne a múzeum megnyitását tavaszra hagyni, mert a katalógust⁹³ Vízkeresztig összeállítani nem lehet; különben a rendezéssel már kész vagyok.

Örömd fog telni, ha meglátod alkotásodat.

⁹¹ OSZK, Kézirattár, Levelestár, Lt. Myskovszky Ernő Schönherr Gyulához, 1903–1906, 21 db.

⁹² lokulusz – kis hely, rekesz, szekrény

⁹³ *Utmató* 1904. i. m.

Az oklevél szöveget hozd el magaddal karácsonykor, szükségem lesz még reá!

Üdvözl
híved
Myskovszky

Myskovszky Ernő – Schönherr Gyulának
Nagybánya, 1903. december 17.⁹⁴

Kedves Barátom!

Éppen, midőn előbbi levelemet postára adtam, kaptam meg express leveledet; erre azt a megjegyzést teszem, hogy szemrehányásaidat legkevésbé sem érdemeltem meg, én, ki 4 hónap óta folyton-folyvást, hivatalos időm befejezésével a múzeumban dolgozva töltöttem időmet mellékfoglalkozásaim és családom elhanyagolásával (mert muzeális munkát még haza is viszek), s minden erőmet és időmet annak szentelem, hogy ez elvállalt munkát becsülettel befejezzem.

Az éremszekerényre vonatkozó adatokat elküldtem már egyszer, s csodálkozásomat is fejeztem ki Lakatosnak,⁹⁵ hogy mi lehet az oka annak, hogy még nem kaptad meg. Az oklevelek szövegét el nem küldhettem korábban, mert még szükségem volt reá, s még egy napra fog kelleni. Az éremszekerény adatát elküldtem előbbi levelemben, valamint a képek elhelyezésének vázlatát.

E sorokat is az iskolában írom, s déli 1 óráig óráim van, d. u. conferentia 6-ig, s a 1/4 7 óra engem már a múzeumban talál.

Ezért kötelességem volt veled tudatni, s egyben kijelentem, hogy a munka befejezésével az összegről sajnálattal bár, de lemondok.

Most mit csináljak az éremszekerény beosztásával? Maradjon meg a régiben, vagy pedig alakítsam át a kívánt méretek szerint? Tudass erről postafordultával. A várostól és a bányagazgatóságtól átvett tárgyak jegyzékét holnap küldöm.

Üdvözl,
Myskovszky

⁹⁴ OSZK, Kézirattár, Levelestár, Lt. Myskovszky Ernő Schönherr Gyulához, 1903–1906, 21 db.

⁹⁵ Lakatos Ottó Ferenc (Kecskemét, 1865. április 6. – Arad, 1942. május 25.), minorita rendi áldozópap és hittanár, egyházi író, erdélyi rendfőnök, Arad plébánosa. Középiskolai tanulmányait szülővárosában végezte, majd 1883-ban belépett a minorita rendbe. Nyírbátorban volt novícius, a teológiát pedig az egri líceumban hallgatta. Aradon a leányiskolák hitoktatója volt. 1889-ben Nagybányára költözött, ahol a városi képviselőtestület választott tagjaként, a Nagybányai Múzeum-Egyesület és a Városi Múzeum alapítójaként, ügyvivő alelnökeként, az Országos Vöröskereszt-Egyesület nagybányai fiókjának jegyzőjeként, az állami főgimnázium tanáraként, illetve minorita rendfőnökként (1907–1918) tevékenykedett. Ehhez ld.: *A nagybányai állami főgimnázium XIX. évi értesítője az 1905–1906. tanévről*. Közzéteszi: Kiss Gábor. Nagybánya, 1906. 42, 43. 1918-tól haláláig Arad plébánosa volt.

Myskovszky Ernő – Schönherr Gyulának
Nagybánya, 1904. január 26.⁹⁶

Kedves Barátom!

Mellékelve küldöm a beérkezési naplót. Kérésednek nem tettem eleget, amennyiben az I. félévi vizsgálatok miatt egy növendékem sem vállalkozott az 1903-ban beérkezett tárgyak lajstromának lemásolására. Én se írhattam le, mert konferenciális jegyzőkönyvekkel, fene statistikákkal el voltam foglaltva.

Vannak még kiegészíteni való dolgok. T. 1903/1., 2., 9., 12. számú könyvek kötettségét nem vezethettem meg, mivel a könyvek még eddig rendezve nem lettek. A 112. sz. püspöki tárgyakat még nem vettem számba, nem is vehettem, mert azoknak egy része a bankjegyekkel együtt nálad vannak.

A 136. számba vettem Szmik második küldeményét, melyet szeptemberben kaptunk. Ez a lényegen nem változtat. 1904/3. sz. alatt Havasyné ajándékának (igen értékes könyvek, régi ezüst óra stb.) egy részét kaptam csak kézhez; folytatása ma jön, s akkor vezetem be az összest.

A befejező munkával szépen haladok. Kérlek, légy szíves a beérkezési naplót, a feltári naplóinkat, ha azokra szükséged nem lesz, nekem megküldeni.

Szívélyes üdvözléssel
igaz híved
Myskovszky Ernő

Myskovszky Ernő – Schönherr Gyulának
Nagybánya, 1904. január 31.⁹⁷

Kedves Barátom!

Soraidat megkaptam. Konferenciális ülés, jegyzőkönyv, casinói közgyűlés, jegyzőkönyv stb. miatt csak most írhatok.

Mellékelve küldöm a Szmik újabb küldeményének jegyzékét.
Kérdéseidre a következőkben válaszolok:

Gábor Márton nem asztalos, hanem kárpitos, s ő végezte a képfal, valamint az éremszekrények betétjének behúzását. Tóth Antal pedig lakatosmester, ki Ráski lakatos helyett, ki nekünk rendszeren dolgozik, csinált vasalásokat, kulcsokat, zárat javított.

A leveledben közölt, s be nem iktatott (nem feledékenységéből, de azért, mivel a tárgyak, illetve jegyzékek nálad vannak) tárgyakat benaplózom, ha a naplót, melyre az ezen héten tartandó választmányi ülésre szükségem van, tőled visszakapom.

⁹⁶ OSZK, Kézirattár, Levelestár, Lt. Myskovszky Ernő Schönherr Gyulához, 1903–1906, 21 db.

⁹⁷ OSZK, Kézirattár, Levelestár, Lt. Myskovszky Ernő Schönherr Gyulához, 1903–1906, 21 db.

Az ethnogr. beszerzésekre fordítottam a Seemayertől⁹⁸ nyugta ellenében kapott 90 forintból 74 forint 5 koronát, s maradt még 15 forint 95 korona, mely fedezi a még megrendelt ethn. tárgyak költségeit. Ez lesz az utolsó ethn. beszerzés hosszú évekre. Részletezni most nem tudom, a leltározásnál fogom azt tenni.

Köszönöm szíves fáradságodat ügyemben, folyamodvány ment. Légy szíves [...] s Berzeviczyvel,⁹⁹ Lippichkel¹⁰⁰ is beszélni, melyért hálás köszönetét fejezi ki

szerető barátod
My Ernő

Myskovszky Ernő – Schönherr Gyulának
Nagybánya, 1904. február 20.¹⁰¹

Kedves Barátom!

Úgy látszik, a pecsénymókat tartalmazó csomag és leveled keresztezték egymást. A munka szünet nélkül folyik a múzeumban, a III. számú oklevélszekrény ferde betétjén elhelyeztem a könyveket. Jól fest. A két éremszekrény ferde plüss betétje, a megadott dimensiók szerinti loculusok már készen várják a pénzeket, az oklevélszekrény

⁹⁸ Semayer Vilibáld vagy Seemayer Willibald (Sopronbánfalva, 1868. július 6. – Budapest, 1928. június 17.), antropológus, etnográfus, múzeumi osztályigazgató. 1891-től három éven át Török Aurél asszisztense volt az Embertani Intézetben. Az Ezredéves Kiállítás előkészítésében és megrendezésében, a tárgyak múzeumi feldolgozásában Jankó János jobbkeze volt. 1895-től 1920-ban történt nyugdíjazásáig a Magyar Nemzeti Múzeum Néprajzi Osztályán dolgozott, 1902-től pedig az intézmény igazgatója volt. Igazgatósága idején költözött a Néprajzi Múzeum (Etnográfiai Osztály) a városligeti Iparcsarnokba, ahol nagyszabású, nagy tereket betöltő kiállításokat rendezett. A Múzeumok és Könyvtárak Országos Felügyelőségének vezetőségi tagjaként (1902–1919) a muzeológusok számára továbbképzéseket szervezett a múzeumi gyűjtemények és feldolgozások módszereiről. Közreműködésével számos vidéki városban kisebb néprajzi gyűjtemények alakultak.

⁹⁹ Berzeviczy Albert (Berzevice, 1853. június 7. – Budapest, 1936. március 22.), politikus, történétíró, 1903–1905 között vallás- és közoktatásügyi miniszter, 1905-től 1936-ig az MTA, 1923-tól 1936-ig a Kisfaludy Társaság elnöke. Középiskoláit Kiszébenben, Lőcsén és Budapesten, jogi tanulmányait Kásán és Budapesten végezte. 1924-ben a budapesti egyetemen bölcsészdoktor lett. Alapító elnöke volt az olasz-magyar kulturális kapcsolatokat ápoló Corvin Mátyás Tudományos Akadémiának, továbbá a lengyel-magyar kapcsolatok ápolását célzó, elsősorban irodalommal foglalkozó Magyar Mickiewicz Társaságnak.

¹⁰⁰ Koronghi Lippich Elek (Kunszentmárton, 1862. április 2. – Merano, 1924. április 11.), költő, művészeti író. Művészettörténeti tanulmányait 1884-től a berlini, majd a lipcsei egyetemen végezte. Külföldről hazatérve Trefort Ágoston kinevezte a vallás- és közoktatásügyi minisztérium művészeti osztályának munkatársává. Wlassics Gyula idején minisztériumi osztálytanácsos volt, s a miniszter legközelebbi munkatársaként tevékenykedett.

¹⁰¹ OSZK, Kézirattár, Leveletár, Lt. Myskovszky Ernő Schönherr Gyulához, 1903–1906, 21 db.

és az éremszekrények alsó részén lévő fiókok loculusai e héten készen lesznek. Igen sürgetem a munkát.

Egyáltalán az általam megállapított munkákat szorgalmasan, nap-nap mellett dolgozva végzem.

Az 1903. évi gyarapodási napló másolatát az értesítőben¹⁰² közölni szokott alakban egy famulusom¹⁰³ által elkészíttettem, s még e hét folyamán, legkésőbb a jövő hét elején neked megküldöm.

A Moldován Lacinak¹⁰⁴ adandó felvilágosításokat, a zárószámadáshoz szükséges adatokat megadom.

Parallel a hivatalos és muzeális teendőimmal, a Művészet számára írandó cikke¹⁰⁵ dolgozom, melyben a nemzeti műemlékeink pusztulásáról értekezem igen autentikus adatok alapján, s mely a kiegészítő cikke lesz a Művészet legutóbbi számában Divald¹⁰⁶ által írott hasonló tárgyú értekezésnek.¹⁰⁷

Voltál szíves a szünidőben Párizsba teendő művészi ösztöndíj ügyében egynéhány jó emberekkel, kiknek nagy befolyásuk van, kérésemre eljárni? Igen megköszöném. Nemcsak műtörténeti, de múzeumok látogatása, tanulmányozása (Louvre, British Museum, Kensington Museum) szempontjából is kérhetvén; azt hiszem, most kellene folyamodnom ez ügyben. Kérném szíves tanácsodat erre nézve.

¹⁰² A Nagybányai Múzeum-Egyesület értesítője az ...-iki egyesületi évről

¹⁰³ szolga, kisegítő munkatárs, tudós kedvelt tanítványa

¹⁰⁴ Moldován László, Nagybánya város takarékpénztárának igazgatója. Aktív kapcsolatot tartott fenn a művésztelep festőivel. Réti István 1905-ben megfestette az arcképét. *Réti István kiállítás*. Szerk. Aradi Nóra. Budapest, 1957. 9. 17.: no. 40. Amikor a Nagybányai Múzeum-Egyesület 1909-ben elhatározta, hogy Hollósy-festményeket vásárol a múzeum számára, Moldovánra bízta a feladatot, aki a Könyves Kálmán Szalonban kiállított művek közül a Técsői részletet és a Szeptemberi napot választotta ki. – Ld.: *Dokumentumok a nagybányai művésztelep történetéből I. A nagybányai művészet és művésztelep a magyar sajtóban 1896–1909*. Szerk. Tímár Árpád. Miskolc, 1996. 477. Levelezést is folytatott a Münchenben tartózkodó Hollósy Simonnal, továbbá az 1912-ben rendezett jubileumi Nagybánya-kiállítás idején az ő tulajdonában volt a Rákóczi-induló. Ld.: Zwickl András: A kép határain kívül. Kép és keret a nagybányai mestereknél. In: *Művészettörténeti tanulmányok Sinkó Katalin köszöntésére*. Szerk. Király Erzsébet. *A Magyar Nemzeti Galéria Évkönyve 1997–2001*. Budapest, 2002. 249.: 33. jegyzet.

¹⁰⁵ Myskovszky E. 1904a. i. m. 178–182. A szerző egy korábbi cikkében is foglalkozott a témával: Myskovszky E. 1897. i. m. 159–160.

¹⁰⁶ Divald Kornél (Eperjes, 1872. május 21. – Budapest, 1931. március 24.), művészettörténész, műkritikus, író, fotográfus, 1911-től az MTA levelező tagja. Korai diákéveiben a Felvidék különböző városaiban tanult. Eredetileg orvosnak készült, de 1891-ben tett római utazását követően beiratkozott a bölcsészettudományi karra és művészettörténetet hallgatott. Tanulmányait előrehaladott hallgatóskorodása miatt nem tudta befejezni. Autodidakta módon képezte magát tovább, majd műkritikusként a Magyar Szemle, a Magyar Iparművészet, a Magyar Mérnök- és Építész Egylet Közlönye munkatársaként dolgozott. Elsősorban a Felvidék műemléki örökségét dokumentálta topográfiai munkája során, illetve számos ötvös- és iparművészeti emléket, szobrot szállíttatott múzeumba.

¹⁰⁷ Divald 1903. i. m. 413–418.

Olvastad a kassai múzeum híret? Mihalik¹⁰⁸ ugyan jól járt. Kir. tanácsos lett.

Szíves válaszodat várva
üdvözöl
Myskovszky

Myskovszky Ernő – Schönherr Gyulának
Nagybánya, 1904. május 6.¹⁰⁹

Kedves Barátom!

Vettem soraidat, s azokra, legalább részben, válaszolok. Mindenekelőtt értesítlek, hogy a könyvtárhelyiség már rég ki van számolva, s várja a könyvek befogadását, melyet nemsokára el kell végeznünk, annál is inkább, mivel a minoriták felmondták a szobát. A gyűjtőszekrény már 3 hete készen van, s a könyvtárszobában lévő vacakot mind oda vetettem. Adom a kért felvilágosításokat.

1. Az I. tárlóban van 40 fiók, 1 fiókban 9x9=81 rekesz (5 cm-es).
2. A II. tárlóban van a) 20 fiók, 1 fiókban 9x9=81 (5 cm-es) rekesz, és b) 20 fiók 6x6=36 (8 cm-es) rekesz.
3. A középső szekrényben van 60 fiók, 1 fiókban 13x9=117 rekesz (5 cm-es).

Halotti címerek:

1. Nagykárolyi gróf Károlyi József: †Bécsben, 1803. ápr. 4-én, 35 éves korában.
2. Nagykárolyi gróf Károlyi Ferenc: szül. 1705. jan. 25., †1758. máj. 14.
3. Vásárosnaményi Eötvös Valentin: †1816. ápr. 25., Nagybányán.
4. Szakaszi Vankay Mihály: †1810. márc. 30., 72 éves korában.
5. Hamerschmidt Ferenc Pál: †1808. febr. 24., 58 éves korában.
6. Revinckel József: †Nagybányán, 1803. ápr. 22., 80 éves korában. (2 példány)
7. Matulay Sámuel: szül. 1781. szept. 26., †1840. márc. 30.
8. Hadadi Wesselényi Susánna: †1800. dec. 29., 57 éves korában.
9. Hell János [?] (évszám nincs).

¹⁰⁸ Mihalik József (Hernádszurdok, 1860. október 25. – Budafok, 1925. március 2.), állami első kereskedelmi iskolai tanár, művészettörténész, 1906-tól az MTA levelező tagja. Középiskolai tanulmányait a kassai állami főreáliskolában és a budapesti pedagógiumban végezte. 1881-től Liptószentmiklóson, 1890-től Nagyszőlősen, 1892-től Kassán tanított az állami polgári iskolában. Nagyszőlősen az első osztályos Bartók Béla osztályfőnöke volt. 1896-ban részt vett az Ezredéves Kiállítás rendezésében, majd kinevezték a kassai Felső-magyarországi Múzeum őrének. A vallás és közoktatásügyi miniszter 1901-ben a Magyar Országos Képzőművészeti Tanács állandó tagjává nevezte ki. 1903-tól a kassai múzeum miniszteri biztosa volt. 1907-ben a Múzeumok és Könyvtárak Országos Főfelügyelőségének előadója, később országos főfelügyelője lett. 1907 és 1918 között a Múzeumi és Könyvtári Értesítőt szerkesztette. A Tanácsköztársaság idején tett szerepvállalása miatt elbocsátották állásából.

¹⁰⁹ OSZK, Kézirattár, Levelestár, Lt. Myskovszky Ernő Schönherr Gyulához, 1903–1906, 21 db.

10. Svaiczter Gábor: †1845. aug. 4., 60 éves korában.¹¹⁰

A többi kérdésre a választ legközelebbi levelemben közlöm. Hivatalos funkcióim annyira elfoglalnak, hogy nem szánhatok múzeumi munkálataimnak annyi időt, mennyit szeretnék.

A küldött 2 bankjegyet a megfelelő csoportuk illő helyére tettem el.

A hiányzó pecsétek még nem kerültek meg. Fogalmam nincs, hol lehetnek. Már szinte fixa ideámmá lett azokat keresni. Addig nem nyugszom, míg meg nem kerülnek, különben levonom magam részéről magam részére a consequentiákat,¹¹¹ mert kezem alatt semminek, még egy tűnek sem szabad elkallódnia. Hiszem s remélem, hogy megkerülnek.

A megnyitást alig várom, hogy már fellélegezhessek; nem panasz nélkül mondom.¹¹² Bámullak, hogy figyelmed a távolból is mennyire kiterjed a legapróbb részletekre is.

Az r. kath. egyház letéteményeinek darabjait¹¹³ felírásokkal láttam el; minden felírás kész van már, tárgy, ajándékozó neve stb. Örömed lesz benne. Hogy determináljam az r. k. szekrény tetején a [...] felírást? (Holbein Todteutusz)¹¹⁴

Kíváncsivá tettél a pecsétek lenyomataival együtt küldendő apróságokkal. Legközelebb többet.

Szívből üdvözlő tisztelő barátod
My Ernő

Ui. Áttétessem-e a folyosón lévő kővári követ¹¹⁵ és Tamás János epitaphiumát? Lakatos említett valamit.

¹¹⁰ A nagybányai városi élet emlékeit felvonultató csoportban kaptak helyet a „halotti címerek”, melyek a kiállítótér oldalfalait és a boltozatát díszítették. A katalógusbéli felsorolásuk nem egyezik meg pontosan a levélben szereplő jegyzékkel. Vö.: *Utmutató* 1904. i. m. 65.: „Gróf Károlyi Ferencz (†1758. aug. 14.); Wesselényi Zsuzsánna (†1800. decz. 29.); Tradeneck Mária Anna (†1803. ápr. 27.); Gróf Károlyi József (†1803. ápr.); Hammerschmidt Ferencz Pál (†1808. febr. 24.); Szakaszti Vankay Mihály (†1810. márcz. 30.); Vásárosnaményi Eötvös Bálint (†1816. ápr. 25.); Matulay Sámuel (†1840. márcz. 30.)”.

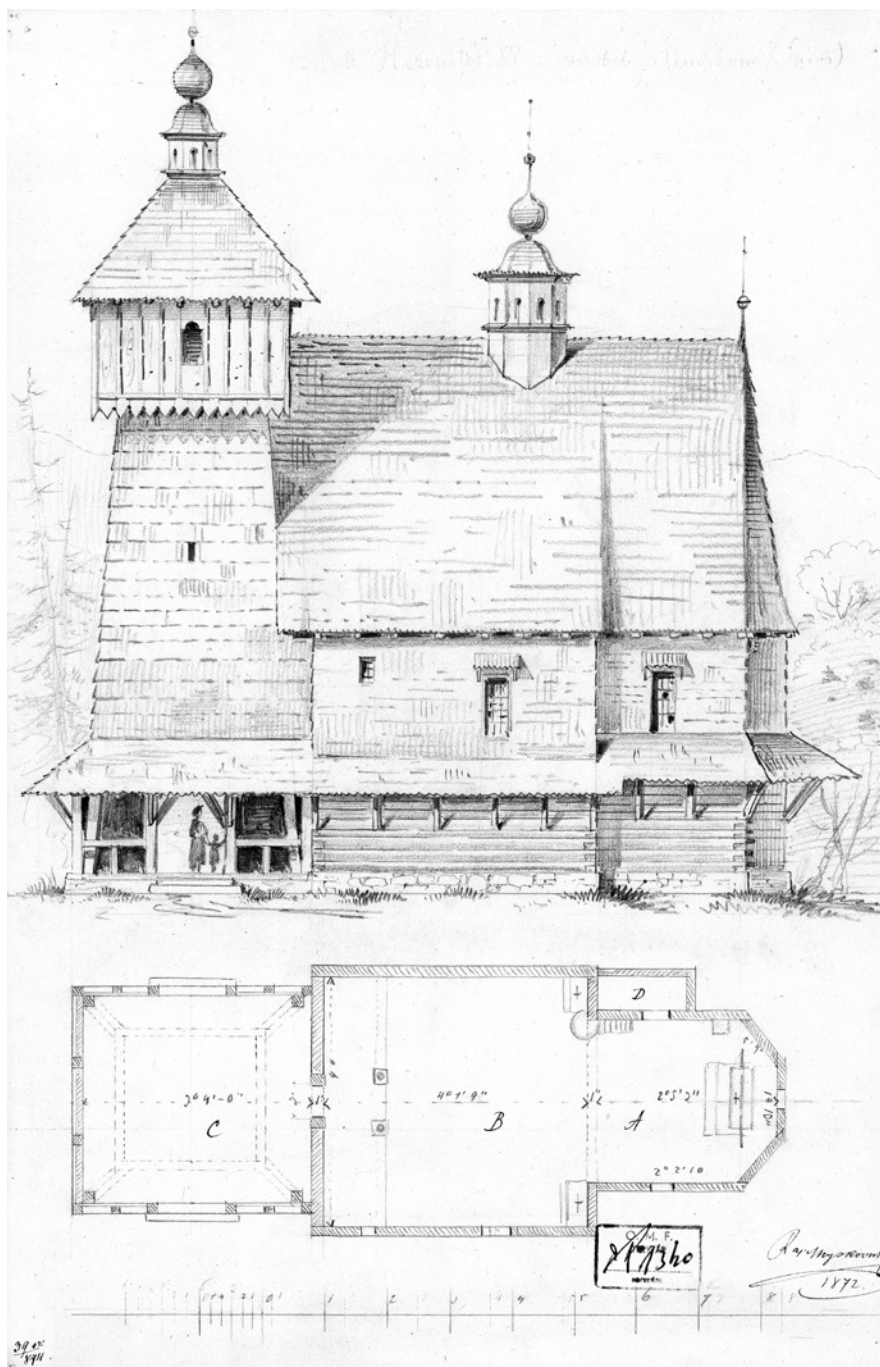
¹¹¹ konzekvencia – következmény, folyomány, okozat, tanulság

¹¹² Elírás. Helyesen: nem panaszképpen mondom vagy panasz nélkül mondom.

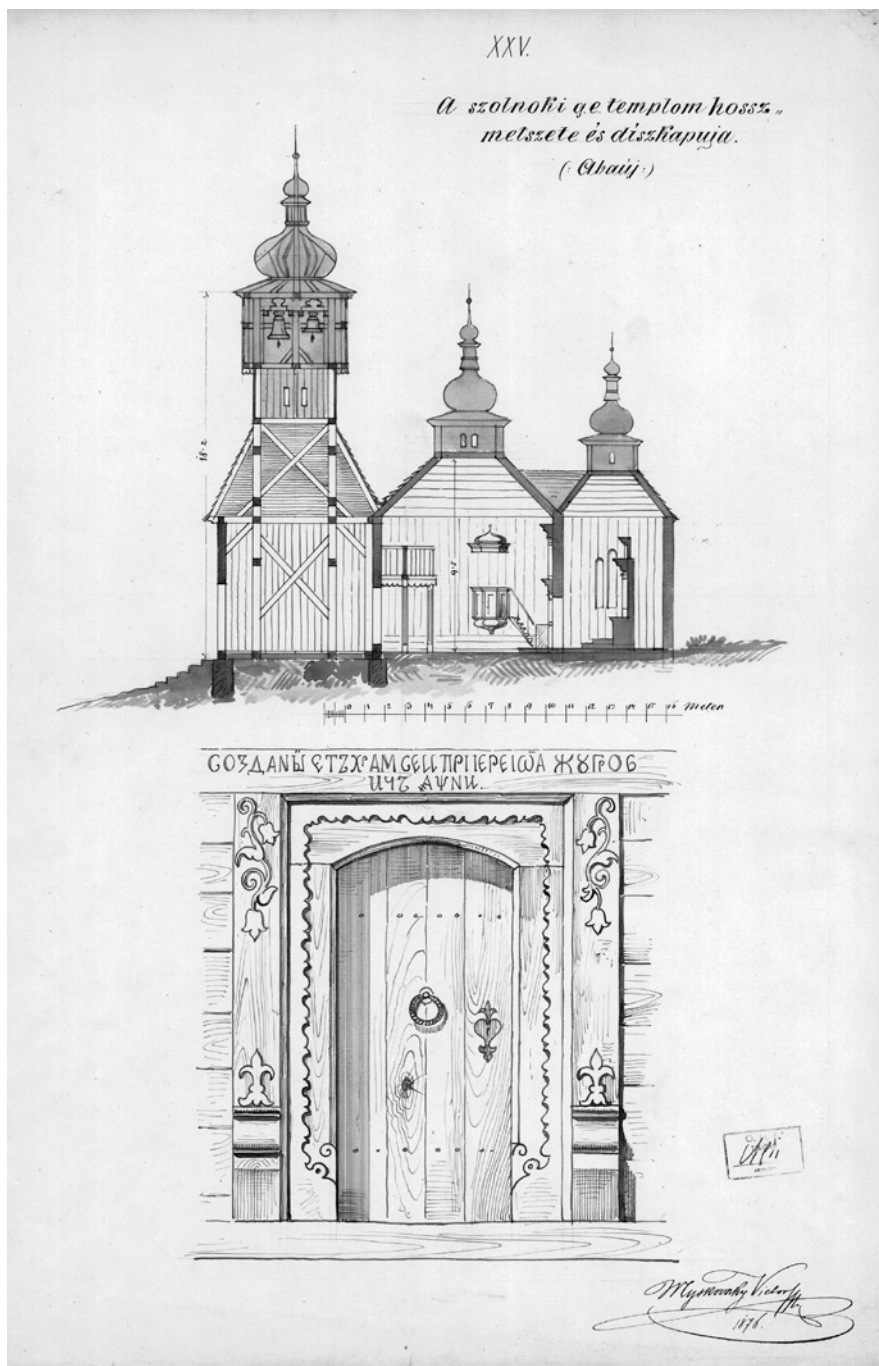
¹¹³ A nagybányai plébánia múzeumi letétbe helyezett darabjainak legtöbbje a barokk korból származik. Megtaláljuk köztük Szent Anna és Szent Joachim faszobrát, két barokk oltárdíszet, 18. századi miseruhákat, gyertyatartókat stb. – Vö.: *Utmutató* 1904. i. m. 61–62.

¹¹⁴ *Utmutató* 1904. i. m. 62.: „A szekrény tetején elhelyezett tumba-részlet a halandóság és a halálnak szürkén szürkére festett szimbolumaival szorosan a középkori »Haláltáncok« (a halált példázó festmények) folytatásának látszik. Ennek társa a szekrényben elhelyezett XVII. századi kézirat, a »Memento Mori«-nak nevezett szimbolikus rajzok egy jellemző példánya, mely szintén a halál motívumait tartalmazza, talányszerű összeállításban, és a Svaiczter-család ajándékából került tulajdonunkba.”

¹¹⁵ *Utmutató* 1904. i. m. 83.: „A kővári várból származó nagy feliratos követ gróf Teleki Géza v. b. titkos tanácsos, egyesületünk alapító tagja ajándékozta a múzeumnak. Feliratából azt következtethetjük, hogy a II. Rákóczi György kővári kapitánya, Reöthy Orbán idejében történt várbeli építkezések megjelölésére szolgált.”

9. Myskovszky Viktor: A hervartói fatemplom alaprajza és déli homlokzata. Ceruzarajz. Kassa, 1872. © MÉM MDK, Tervtár, ltsz. K 1340

10. Myskovszky Viktor: A szolnoki g. e. templom hossz metszete és díszkapuja.
Tollrajz. Kassa, 1876. ©MÉM MDK, Tervtár, ltsz. K 911

Myskovszky Ernő – Schönherr Gyulának
 é. n.¹¹⁶ [Nagybánya, 1904. július közepe]¹¹⁷

Kedves Barátom!

Ma, mivel már hivatalos funcióim megszűntek, ethnographiai kirándulást, illetve gyűjtést kívánván tenni múzeumunk érdekében, Moldován László pénztároshoz nyugtát nyújtottam be 80 koronáról, ő azonban az összeget ki nem fizette, azon megokolással, hogy azt Lakatossal igazoltassam. Már engedelmet kérek, ilyen gyám-ságot én nem vártam. Szabályszerű nyugtázásom, úgy gondoltam, teljesen elegendő, annnyival is inkább, mivel ezen kirándulás nem szórakozásképpen történik, hanem Seemayer intenciója¹¹⁸ szerint a mi kis múzeumunk érdekében.

Légy szíves erre nézve véleményedet adni, amit várok már azért is, mivel külföldi utam előtt szeretném e kirándulást megtenni.

A múlt héten Sándor öcséddel¹¹⁹ Oláhláposon voltam, ahol megtekintettem a régi, 1500 körül épült oláh fatemplomot, mely valóban érdemes a Budapesten való felállításra. Napról-napra várom végleges elhatározását az egyházközségnek az eladási árra nézve, s csak akkor teszem meg jelentésemet Szalaynak,¹²⁰ ha [...] és le is rajzoltam egész pontosan. Aquarellképe a „Művészet”-ben fog megjelenni.¹²¹

¹¹⁶ OSZK, Kézirattár, Levelestár, Lt. Myskovszky Ernő Schönherr Gyulához, 1903–1906, 21 db.

¹¹⁷ A levél a benne foglaltak alapján a múzeum megnyitását követően íródott, amelyre 1904. június 19-én került sor. – Vö.: *Nagybánya*, 1904. június 23. 1. Emellett Myskovszky arról ír, hogy a „múlt héten” tekintették meg Schönherr Sándorral az oláhláposi fatemplomot. Egy 1904. július 16-ai forrás szerint – amely a fatemplomnak a Magyar Nemzeti Múzeum részéről történő esetleges megvásárlásáról és Budapestre szállíttatásáról számol be – „Szalay Imre, a muzeum igazgatója erre *Schönherr* Sándor erdész és *Myskovszky* Ernő dr tanár, régészt kérte fel a templom megvizsgálására, kik a napokban nézték meg a régiséget”. – Vö.: *Religio*, 63, 1904, 5. (július 16.) 40. Ezek szerint Myskovszky levele nagyjából a *Religio* hivatkozott számának megjelenésével egy időben, 1904 júliusának közepén íródhatott.

¹¹⁸ szándék, törekvés, akarat

¹¹⁹ Schönherr Sándor, erdész, Schönherr Gyula testvére, 1907-től a Nagybányai Városi Múzeum őre volt. 1904-ben a Magyar Nemzeti Múzeum megbízásából Myskovszky Ernővel megvizsgálták az oláhláposi fatemplomot, és lépéseket tettek annak megvásárlása érdekében. Egy érdekes adalék az élettörténetével kapcsolatban: „1893–1894. A Bartók-család Besztercén él, B. a III. gimnáziumot végzi. Nincs zongoratanára, de Schönherr Sándor erdészszel hegedű-zongora szonátákat játszik.” – ld.: László Ferenc: Bartók Béla tájainkon. *Művelődés*, 28. 1975. 45.

¹²⁰ Bárány Szalay Imre (Bécs, 1846. november 8. – Gainfarn, 1917. július 24.), miniszteri tanácsos, iparművészeti író, 1894-től 1916-ig a Magyar Nemzeti Múzeum igazgatója. Középiskolai tanulmányait a győri bencés algimnáziumban, a felsőbb osztályokat a rend soproni főgimnáziumában, jogi tanulmányait a pesti egyetemen végezte. 1869-től a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumban dolgozott. Később az MTA Archaeologiai Bizottságának segédtagja lett. 1885. március 20-tól az Országos Kiállítási Bizottság miniszteri képviselője volt, majd 1894. október 18-án a kereskedelmi miniszter kinevezte az Ezredéves Országos Kiállítás Történelmi Főcsoportjának igazgatójává. 1912. november 4-én bárói címet szerzett.

¹²¹ Myskovszky E. 1904b. i. m. 302.

Légy szíves azt is megírni, hogy személyes kiadásaimra nézve mily alapon állapítsam meg az úti számlát, melynek kiállítását kérték a megbízatásban.

Soraidat elvárva

Üdvözöl
tisztelő híved
Myskovszky Ernő

Ui. A múzeumot rendkívül sokan látogatják, az érdeklődés igen nagy.

Myskovszky Ernő – Schönherr Gyulának
Nagybánya, 1904. október 20.¹²²

Kedves Barátom!

Soraidat megkaptam, s sietek reájuk azonnal válaszolni.

Mindenekelőtt a legfontosabb tárgyról kívánok írni, a pecsét és az ékszerek ügyéről. A lelt tárgyaknak fontosságát azonnal felismertem, s hogy látszólag mellékesen értesítettelek erről, annak historikuma¹²³ az, hogy a levélírás után jött tudomásomra a lelet, akkor, mikor Glavitcky¹²⁴ üzletébe szívt vásárolni mentem. Ekkor említette nekem, hogy néhány nap előtt a Vigh-féle szőlőben az ezután pontosan megállapítandó mélységben és körülmények közt cserépfazékban találták azokat, s megkért, mondjak róluk véleményét.¹²⁵ Én azt ajánlottam, küldje fel neked azonnal az értékmegállapítás

¹²² OSZK, Kézirattár, Levelestár, Lt. Myskovszky Ernő Schönherr Gyulához, 1903–1906, 21 db.

¹²³ történet, történet, előzmény

¹²⁴ Glavitcky Károly, nagybányai kereskedő.

¹²⁵ Nagybánya I. Lajos-kori nagypecséjtjének tipáriumát Vigh Dezső, helyi polgár találta meg 1904 októberében, a város határában elterülő szőlőjének művelése közben. A föld mélyéből előkerült, s a kiásáskor összetört cserépedény ékszereket, valamint két ezüstpénzt rejtett, a pecsétnyomó pedig nyílása lezárása gyanánt szolgált. Ld.: Schönherr Gyula: Nagybánya város XIV. századi pecsétjei. *Turul*, 24. 1906. 1. A lelet két pár aranyozott ezüst ruhakapocsból, egy gyűrűből, egy bogláros tűből, továbbá egy kettőtört ezüstkánálból állt, melyek a 16. század elején-dereán készülhettek. I. Ferdinánd garasa 1550-ből, Ágost szász hercege 1564-ből való. A datálás alapján valószínűnek tűnik, hogy a pecsétet és az ékszereket 1567-ben rejthették el, amikor János Zsigmond ostrommal bevette a várost. Ld.: Mihalik József: A nagybányai ékszerlelet. *Archaeologiai Értesítő*, Úf. 26. 1906. 128; Mihalik József: A nagybányai kincslelet ötvösművei. *Magyar Iparművészet*, 9. 1906. 122. A tipárium nemcsak kvalitása, illetve a bányaműveléshez és Szent István királyhoz kapcsolódó ikonográfiája miatt kimagasló jelentőségű, hanem azért is, mert előkerüléséig kizárólag a nagybányai szűcsöknek adományozott 1480-as kiváltságlevélben szereplő lenyomata alapján ismerték és értelmezték: Décsényi Gyula [Schönherr Gyula]: Nagybánya régi pecsétjei. *Turul*, 4. 1886. 97–100. A pecsét művészettörténeti elemzéséhez és kvalitásához: *Magyarországi művészet 1300–1470 körül*, I. Szerk. Marosi Ernő. Budapest, 1987. 377. (H. Kolba Judit).

11. Myskovszky Ernő: Oláhlapos ún. báltai fatemploma. Tollrajz. Nagybánya, 1904 Művészet, 3. 1904. 302.

az egészben feltűnő, a doktor szavai szerint Thurzó Bpestről értesített valakit ez ügyről, s ez verte fel a tárgyak árát. Evvel a vétel meg van nehezítve. Én a legnagyobb diszkrétcióval¹²⁷ jártam el a dologban, az én részemről, amint gondolhatod, semmi sem szivárgott ki. Azonban remélem, sikerülni fog a tárgyakat a becsértéken alól megszerezni. Ma este megtudom a pour-parlé¹²⁸ eredményét, az egyezséget megcsinálom vele, s holnap megküldöm azt neked.¹²⁹

céljából, hogy azt a mi múzeumunk számára megszerezhessük. Amit ő meg is tett, azzal a különbséggel, hogy ezt nem neked, hanem Thurzónak küldte. Leveled vétele után mindjárt elmentem Glavitckyhoz, ki a lelt tárgyak tulajdonosával közeli rokonságban áll, s ajánlatot tettem neki, hogy a tárgyakért 100-150 koronát vagyunk hajlandók fizetni, s kértem őt, hogy a legrovidebb, záros határidőben adjon nekem választ. A mondott időben elmenve, a kereskedő húzta-halasztotta a dolgot, hogy úgy, majd úgy, csak később válaszokat. Utánajárva a dolognak kiderítettem, hogy ugyanis Herczinger,¹²⁶ ki a leletnek velem egyszerre jött tudomására a kereskedő révén, a pecsétnyomót minden áron magáénak akarja megszerezni, sőt a halasztás oka az, hogy, amint Herczinger nekem felemlítette, a kereskedő tegnap üzent hozzá, hogy 250 koronáért neki a pecsétet eladja. S ami

¹²⁶ Herczinger Ferenc (1860. – Nagybánya, 1917. február 14.), orvos, Nagybánya városi tisztii főorvosa, 1890-től bányaigazgatója. Vö.: *Magyarország vármegyéi és városai. Szatmár vármegye*. Szerk. Borovszky Samu. Budapest, 1908. 218. (Móricz Zsigmond). Gyűjteményét egyebek mellett Réti István, Thorma János, Nyilasy Sándor, Ferenczy Valér festményei gazdagították. – Ld.: *A nagybányai művészet és művésztelep a magyar sajtóban 1896–1909*. 1996. i. m. 467.

¹²⁷ diszkrétció – titoktartás

¹²⁸ purparlé – megbeszélés, veszekedés, vita

¹²⁹ A pecsétnyomó provenienciájához és az ügy kimeneteléhez ld.: Schönherr 1906. i. m. 1.: „A múzeum őre természetesen felismerte annak fontosságát s a pecsétnyomót az ékszerekkel együtt a múzeumok és könyvtárak országos főfelügyelőségéhez küldte fel, mely azt a találótól 300 koronáért megvásárolva, a nagybányai városi múzeumban leendő elhelyezés céljából állami letétként, Nagybánya városának engedte át.”

A leveledben felsorolt pontokra nézve ma nem válaszolhatok, mert postaindulás előtt közvetlen fejezem be soraimat, hanem holnap írok róluk.

A vmányi¹³⁰ határozatot már bizonynyal megkapta a főfel.ség.¹³¹ A vmányt te képviseled velem együtt Temesvárott. Elmegyek, ha a főfel.ség útiköltséget küld.

Szíves üdvözléttel

őszinte híved

Myskovszky Ernő

Ui. Én is szeretnék a temesvári gyűlésen részt venni, ha idejekorán intézkednék a fflügyelőség.

**Myskovszky Ernő – Schönherr Gyulának
Nagybánya, 1905. január 15.¹³²**

Kedves Barátom!

Örömmel jelentem, hogy a könyvtárrendezés már annyira haladt, hogy azt 4-5 nap múlva teljesen be fogom fejezni.

Ezen munkához berendeltem vagy 4-5 ügyes tanítványomat központi szolgáltat-tételre, s csak így voltam képes a rengeteg anyaggal elkészülni. Chronologiai sor-rendben, a beérkezés rendje szerint vezettem be a könyveket a leltári naplóba; a leltározott könyveket pedig szép rendben, ládába téve helyeztettem el, s mikor a láda megtelt, leszögeztem. Eddig 19 nagy láda könyvekkel tele várja az elszállíttatását a remélhetőleg nemsokára kapandó járásbírószági helyiségbe. Ideiglenesen, hogy a további leltározási munkálatoknál akadályul ne szolgáljon, a minorita rendház egyik üres szobájába vittem el a 19 ládát, melyekhez még 1-2 láda jönni fog, s evvel a könyvtár leltározása teljesen rendben lesz, s annak átszállítása minden pillanatban készen. A jövő hét közepén pedig leltározom a többi, még nem leltározott tárgyakat, s evvel remélhetőleg február 10-15-ikéig is megleszek. Ha kívánod, úgy a leltári naplót elküldöm neked áttekintés végett.

Mellékelve küldöm a legutóbbi választmány jegyzőkönyvét. Gaál¹³³ kért föl erre.

Ezen alkalmat felhasználom arra, hogy egy szívességre kérjelek. Nem állana egyébből, mint interventióból,¹³⁴ egy olyan ügyből, melynek sikere munkásságom serkentését a legnagyobb fokig mozdítaná elő. Tekintve ama jó viszonyt, amelyben Fraknói¹³⁵

¹³⁰ választmányi

¹³¹ főfelügyelőség

¹³² OSZK, Kézirtár, Levelestár, Lt. Myskovszky Ernő Schönherr Gyulához, 1903-1906, 21 db.

¹³³ Gaál Lajos, a városi főgimnázium tanára, 1903 és 1906 között a Nagybányai Múzeum-Egyesület titkára.

¹³⁴ intervenció – beavatkozás, közbeavatkozás

¹³⁵ Fraknói Vilmos, 1874-ig Frankl Vilmos (Ürmény, 1843. február 27. – Budapest, 1924. november 20.),

püspök kir. Óméltóságával vagy, kedvező befolyásod az én ressort-ministeriumom főbb embereinél, Berzeviczyre, kinek még édesatyámmal is íratnék, ily közbenjárás bizonyára nem lenne sikertelen. Kívánságom az lenne, ha engem, ki jelenleg a IX. fizetési osztály I. fokozatában vagyok, a minister úr a VIII. fizetési osztályba soron kívül nevezne ki. A miniszternek erre discretionális¹³⁶ joga van. Ily soron kívüli előléptetések a legutóbbi időben is voltak. Ezen előléptetés nemcsak anyagi tekintetben, de erkölcsi szempontból is nagyban előmozdítaná munkásságomat, melyet múzeumunk körül is nemcsak eddig tettem, de ezután is hatványozottan tenni fogok.

Lennél szíves ez ügyben a püspök úrral beszélni, s nekem ennek eredményét megírni, hogy az esetleges további lépéseket más oldalról is megtehessem. Tudom, meg vagyok róla győződve, hogy kérésemet teljesíted, azon kérelmemet, melynek kivitele nem fog akadályokba ütközni.

Kérésemet ismételve,
üdvözöl igaz híved
Myskovszky Ernő

Nb. Kérésem teljesedése, azt hiszem, már azért sem bizonytalan, mivel Berzeviczy velem szemben már többször mutatta ki jóindulatát.

Myskovszky Ernő – Schönherr Gyulának
Nagybánya, 1905. február 8.¹³⁷

Kedves Barátom!

Küldöm a két leltári könyvet; egyelőre nincs rájuk szükségem. Valamint mellékelem a naplózott, de még nem leltározott pénzeket determinálás végett. A borítékon lévő szám jelzi a beérkezés dátumát és folyószámát.

A belépti díjakra stb. vonatkozó statistika is mellékelve van. Ennek másolatát a maradék összeggel együtt elküldöm Moldovánnak. A belépti díjak összege egyezik a kiadott jegyek számával. Minden rendben van. Tehát az összes könyvek leltáron vannak; könyvvállomány 1904. év végén 3336 db. A statistikát erre nézve is elkészítettem

történetirő, váradi kanonok, arbei címzetes püspök, 1870-től az MTA levelező, 1873-tól rendes tagja, 1892-től igazgatója, 1907-től titkára. Teológiai és bölcsészeti tanulmányait Pesten végezte. 1864-től a nagyszombati gimnázium, 1865-től az esztergomi papnővelde tanára volt, illetve ugyanebben az évben pappá szentelték. Felsorolt címei mellett 1879-ben a múzeumok és könyvtárak országos főfelügyelője lett. Rómában magyar történeti intézetet és művészházat alapított. A középkori, főleg a 15., illetve részben a 17. századi magyar történelem számos, elsősorban egyház- és diplomáciatörténeti témáját dolgozta fel. Szerkesztette az MTA értesítőjét, kiadványait, évkönyveit. 1903-ban a Kisfaludy Társaság tagja lett.

¹³⁶ diszkrecionális – szabad belátás szerinti, szabadrendelkezésű

¹³⁷ OSZK, Kézirattár, Leveletár, Lt. Myskovszky Ernő Schönherr Gyulához, 1903–1906, 21 db.

12. A nagybányai Szent István-plébániatemplom romjai délkelet felől. © MÉM MDK, Tudományos Irrattár, Lymbus, Lux Kálmán-hagyaték, ltsz. K K 1695 no. 4.

tételek szerint, s átadtam Lakatosnak, kérésére, hogy ő azt a Főfelügyelőségnek küldött aktákhoz mellékelje. Nem kis dolgot adott a könyvek leltározása, amint gondolhatod is, de örvendek, hogy tiszta képet, áttekintést lehet nyerni.

Már javában folyik nap-nap mellett a múzeum többi tárgyának leltározása is, már a nyolcezeredik számnál tartunk, s ha Isten megsegít, úgy március végén az összes tárgyak leltározva lesznek.

Lakatos felterjesztésében kérni fogja a főfelügyelőséget, hogy a könyvtár számára bérlendő helyiség számára 300 koronát rendkívüli segély címén utalványozzon. Tehát a beládázott könyveket mindaddig nem vitetem át, míg a kérdés megoldódik, s így mi sem akadályozza meg a könyvek végleges elhelyezését. Nem szeretnék magamnak hiábavaló fáradságot és munkát szerezni avval, hogy a könyveket a még mindig elintézetlen könyvtárhelyiségben rendezem be, amely a járásbíróság épületében nyerne elhelyezést. Feleségem már úgys csúfolódik velem, hogy az ágyamat a múzeumba viteti, s az ebéd-vacsorát is oda hordatja nekem, annyi időt töltök a múzeumban.

A leltározásnál hiányát láttam több pecsétnyomónak, nem te vitted-e föl montírozás¹³⁸ végett? Hát az 1903/139. sz. alatt naplózott városi levéltárból átvett emlékek közt lévő pecsétnyomók hol vannak? Emléktárgyak? Hogy be tudjam őket leltározni. Nem tudod, ki ajándékozta azt az albumot, melyben neves magyar államférfiak: Deák,¹³⁹ gr. Andrássy,¹⁴⁰ Klauzál,¹⁴¹ Eötvös József¹⁴² stb. fényképes arcképei vannak? A naplókban semmi nyoma a genesisének.¹⁴³

Soraimat bezárom, most famulusaim már várnak reám.

Üdvözl
szerető híved
Myskovszky Ernő

Nb. Interveniáltál¹⁴⁴ már kérésem ügyében?

¹³⁸ összeállítás, szerelés, szerkesztés

¹³⁹ Deák Ferenc (Sőjtör, 1803. október 17. – Budapest, 1876. január 27.), politikus, jogász, táblabíró, országgyűlési képviselő, a Batthyány-kormány igazságügy-minisztere. A reformkorban és a dualizmus idején egyaránt meghatározó államférfi volt. 1866-ban ő vezette a magyar tárgyalódelegációt, amely kiegyezésre jutott Ausztriával.

¹⁴⁰ Gróf Andrássy Gyula (Oláhpatak, 1823. március 8. – Volosca, 1890. február 18.), politikus, 1867 és 1871 között a Magyar Királyság miniszterelnöke, majd 1871 és 1879 között az Osztrák–Magyar Monarchia külügyminisztere. Jelentős szerepet játszott az 1868-as horvát–magyar kiegyezés létrejöttében, a nemzetiségi törvény megalkotásában és az önálló Magyar Honvédség megalakításában.

¹⁴¹ Klauzál Gábor (Pest, 1804. november 18. – Kalocsa, 1866. augusztus 3.), reformkori politikus. A gimnáziumot a pesti piaristáknál végezte, jogi tanulmányait követően pedig 1824-ben ügyvédi vizsgát tett. 1832-től Csongrád vármegye országgyűlési követe és a liberális ellenzék oszlopos tagja volt. A Batthyány-kormányban a földművelés-, ipar- és kereskedelemügyi tárcát vezette. Mérsékelt politikát folytatott. A szabadságharc kitörésekor visszavonult birtokára. 1861-ben és 1865-ben a Deák-párt képviselőjeként részt vett az országgyűlés munkájában.

¹⁴² Bárány Eötvös József (Buda, 1813. szeptember 3. – Pest, 1871. február 2.), jogász, író, a Batthyány-, majd az Andrássy-kormány vallás- és közoktatásügyi minisztere, 1866-tól 1871-ig a Kisfaludy Társaság elnöke. Mindvégig a birodalmi kormánnyal való kiegyezést pártolta, amiért 1848. szeptember 28. után Bécsbe utazott. Innen Münchenbe emigrált, és csak 1853-ban tért haza. Az 1861-es, az 1865-ös és az 1867-es országgyűlésben újfent képviselő, Deák Ferenc politikájának az egyik leginkább elkötelezett követője volt.

¹⁴³ genesis – eredet, származás

¹⁴⁴ közbelép, közbenjár

Myskovszky Ernő – Schönherr Gyulának
Nagybánya, 1906. március 28.¹⁴⁵

Kedves Barátom!

A tegnapi nappal megkezdtem a hurcolkodást a raktárból a múzeumi helyiségekbe. A szobák már elég szárazak, csak a könyvtárhelyiség, melybe kályhát még ősszel történt kérésemre sem tett az ügyvezető elnök úr, nedves. Ma erélyesen léptem fel; a kályhát ma végre beállították, s remélem, hogy egy hónapi erős fűtés a falakat kiszárítja, s a könyvtárat is nemsokára felállíthatom.

A régi könyvvállányt felhasználom, de mivel abba a sok ezer kötetre menő könyvtár bele nem fér, Gallónál¹⁴⁶ rendeltem egyszerű, nyitott könyvvállányt.

A költözés szépen halad; a berendezkedési munkálatokkal remélem, készen leszek június elején, s a múzeum akkor megnyitható lesz. Természetesen a könyvek rendezése hosszabb munkát igényel.

Ezután gyakrabban kereslek fel soraimmal, mihelyt valami kérdeznivalóm lesz a rendezésnél.

Mikor látunk Bányán?

Soraimat bezárva,
 üdvözöl tisztelő híved
 Myskovszky Ernő

Myskovszky Ernő – Schönherr Gyulának
Nagybánya, 1906. április 20.¹⁴⁷

Kedves Barátom!

A mai levelemben két igen fontos közölnivaló dolgot jelentek be neked. Térjünk először az egyikre.

A múlt hó vége felé költöztettem át a múzeum tárgyait a raktárhelyiségből az új épületbe. A szekrények helyének megállapítása után felállítottam azokat, mely után azok felszerelése, a berendezés munkálatai vették kezdetüket, s tart még most is.

Az aránylag kis falterületek (az ajtók és ablakok nagy száma miatt) felhasználása sok fejtörést okozott. Most már minden szépen halad. Olyan passzióval¹⁴⁸ dolgozom a rendezésen nap-nap mellett, a hivatalos munkám befejezése után, a legkisebb sza-

¹⁴⁵ OSZK, Kézirattár, Levelestár, Lt. Myskovszky Ernő Schönherr Gyulához, 1903–1906, 21 db.

¹⁴⁶ Galló Antal, nagybányai épület- és műbútorasztalos, az iparos ifjúság önképzőköreinek választmányi tagja és pénztárnoka.

¹⁴⁷ OSZK, Kézirattár, Levelestár, Lt. Myskovszky Ernő Schönherr Gyulához, 1903–1906, 21 db.

¹⁴⁸ szenvedély

badidőmet felhasználva, hogy kijelenthetem, miszerint a múzeum helyiségeit május 15–20. közötti napokon megnyithatjuk.

Bizonyára örvendeni fogsz e hírnek, s ha meglátod, mily kényelmes kis otthont, fészket rendeztem be a múzeumnak, nem fogod bánni, hogy a szép épületből a tűz¹⁴⁹ kistájgerolt¹⁵⁰ bennünket. Még egyre-másra utólagos jóváhagyásodat kérem ki.

Többszöri és folytonos utánajárásomnak mégis meglett az eredménye, hogy a luth. tárgyakat a múzeumnak letétképpen megszerezhettem, összesen 24 darabot, melynek szabályszerű átvétele jegyzőkönyv mellett megtörtént.¹⁵¹ Az átvételt a múzeum részéről eszközölte Gaál és én, a luth. eklézsia részéről Révész¹⁵² és a bátyja. A tárgyak már a múzeumban vannak. Arra nézve kérem ki utólagos beleegyezésedet, hogy azok számára szekrényt készíttettem; a választmányi ülés megtartásáig nem várhattam, annál kevésbé, mivel a szekrények beállításakor helyet kellett szorítanom ennek is.

Továbbá egy kis, apró consolos, ferde tárlós szekrénykét, illetőleg állványkát készíttettem a pecsét és a vele talált pénzek stb. számára. Nagyon kérlek, légy szíves a pecsétet és a többi leletet nekem mielőbb megküldeni, illetve engem tudatni, hol vannak azok, miután a tűz után költözködtünk. Valamint azt is, hol vannak azok az okmányok, melyek az oklevélszekrény ferde tárlójában voltak (a város régi jegy-

¹⁴⁹ Az 1904. június 19-én megnyitott múzeumnak a nagybányai régi városháza adott otthont, amelynek ez a része 1905. augusztus 10-én tűzvész áldozatává vált. A gyűjteményeket ideiglenesen egy tűzoltó házában helyezték el, majd az 1906-os újbóli megnyitástól egészen 1914-ig a minorita rendtől bérelt néhány teremben fogadta látogatóit az intézmény. Ehhez ld.: Réthy 2008. i. m. 16.

¹⁵⁰ stájgerol – árat emel, drágít

¹⁵¹ A nagybányai református és evangélikus egyháznak nem az 1906-os volt az első felajánlása a múzeum számára, ugyanis az 1904-ben megnyitott kiállításon számos olyan, a helyi protestáns felekezetek tulajdonát képező, ám használaton kívüli tárgy szerepelt, amelyet letétként helyeztek el az intézményben. Megemlíthető négy terítő, a klenódiumok közül Zombori Ádám és Imre Borbála ezüst úrasztali pohara (1748), továbbá négy pecsétnyomó. Vö.: *Utmutató* 1904. i. m. 59–61. A Myskovszky levelében említett, 24 darabból álló letétről a helyi sajtó is beszámolt, felsorolva az átadott tárgyakat: *Nagybánya és Vidéke*, 1906. április 15. 4. Kiemelendő közülük egy fedeles ónkupa, amely .G.S.1576. felirata alapján Georgius Schultzer adományaként került a nagybányai evangélikus egyházhoz. Ehhez ld.: Myskovszky Ernő: Nagy-bányai ötvösművekről. *Archaeologiai Értesítő*, Úf. 28. 1908. 79.

¹⁵² Révész János, 1898-ig Riszdorfer János (Nyíregyháza, 1863. március 17. – Nagybánya, 1933. december 18.), evangélikus lelkész, elbeszélő, egyházi író. A nyíregyházi gimnázium elvégzése után Pozsonyban szerzett evangélikus lelkézi diplomát. 1885-től élete végéig Nagybányán volt lelkész, egyházkerületi számvévszéki elnök, törvényszéki bíró és vármegyei tanácsos. Egyik fő műve: Révész János: *A mi osztályrésünk: A nagybányai ág. h. evang. egyház története*. Nagybánya, 1905. 1891-től a Nagybánya és Vidéke című lap felelős szerkesztője, 1903-tól tulajdonosa. Szerepe volt a nagybányai festőiskola létrehozásában. Több ismertetőt is publikált a városban rendezett kiállításokról, melyhez ld.: A nagybányai művésztelep utolsó korszakának erdélyi magyar bibliográfiája (1919–1944). Összeáll. Murádin Jenő. *Ars Hungarica*, 21. 1993. 224, 227, 228. Réti István Tizennégy esztendő a nagybányai festőkolónia életéből című írása szerint Thorma Jánostól, Iványi-Grünwald Bélától, Maticska Jenőtől és Perlrott Csaba Vilmostól is volt képe, melyhez ld.: *A nagybányai művészet és művésztelep a magyar sajtóban 1896–1909*. 1996. i. m. 468.

zőkönyve 1560–1635), városi számadáskönyv, a város két régi pecsétnyomója és a koronázási arany-ezüst érmek.¹⁵³ A ferde tárlót Gallónál találtam meg nagy utánjárás után, nem tudván azt, hogy az az alsó fiókok készítése céljából van ott.

Több tárgyat nem találtam meg. Így a régi helyiség első szobájában állott azon háromszög alakú kis szekrénykét, melyen a Papp Zsigmond¹⁵⁴ által készített kép (a régi Szent István templom romjai)¹⁵⁵ állott. Továbbá elveszett az etnográfiai tárhoz készített sarokállvány. Eltekintve néhány üveg és cseréptöréstől, a költözködés aránylag elég szerencsés kimenetelűnek mondható.

Nincs tudomásod róla, hogy megérkezett-e már a [...] irodából a város régi pecsétjének rekonstruálására, illetve jogait való visszahelyezésére vonatkozó engedély? Égly¹⁵⁶ nem tud még róla semmit, különben, ezt panaszképpen ne vedd tőlem, ő

¹⁵³ A felsorolt tárgyakat az 1904-ben megnyitott kiállítás első termében, a IV. számú tárlós szekrényben helyezték el. – Vö.: *Utmutató* 1904. i. m. 46–47.: „53. A város legrégebbi jegyzőkönyve (1560–1635). A felnyitott lap az 1659-iki tisztikar névsorát és az ácsok céhére vonatkozó határozatokat foglalja magában (az utolsó a legelső magyar nyelvű jegyzőkönyvi szöveg a városi levéltárban). 54. Városi számadáskönyv 1660-tól 1737-ig. (Az 1660-iki 10.000 tallérnyi török sarc fedezésére kivetett adó összeírásával kezdődik.) Ebben a tárlóban van kiállítva a város két legrégebbi pecsétnyomója. Az egyik 1483-ban készült s bányahegyet ábrázol, tetején szőlőfürtökkel, jobbról, balról és a bányaszájban dolgozó bányászok alakjával s legfelül 1483 évszámmal; körirata *S(igillum) rivuli dominarum*, magyarul: *Asszonypataka pecsétje*. A második pecsétnyomó nincs évszámmal ellátva, stílusa a XVII. század közepére vall, a pecsétrajz ugyanaz mint az előbbinél, csak hogy a kornak megfelelő más stilizálással, a körirat: *SIGILLUM CIVITATIS RIVULI DOMINARUM*; magyarul: *Asszonypataka város pecsétje*. Ugyanitt állítottuk ki azokat a koronázási arany és ezüst érmeket, amelyeket Nagybánya város követei a koronázási országgyűlésekről hoztak magukkal a város számára.”

¹⁵⁴ Törökfalvi Pap Zsigmond (Nagybánya, 1823. – Uo., 1904.), törvényszéki bíró, nyugalmazott királyi járásbíró, festő, a Nagybányai Múzeum-Egyesület első elnöke. Tanulmányait Bécsben végezte a 19. század közepén. Még jogász korában megismerkedett Petőfi Sándorral; levelezett vele, emlékiratot írt, illetve miniatűr portrékat festett róla (akárcsak Jókai Mórról), amelyek a Magyar Nemzeti Galériában találhatóak. Kulcsszerepet vállalt a Nagybánya és Vidéke című lap megalapításában, melynek első száma 1875. szeptember 28-án jelent meg. A szerkesztői feladatot bírói állásánál fogva nem vállalta, ugyanakkor több cikkel támogatta a lapot.

¹⁵⁵ Törökfalvi Pap Zsigmond 1842-ben festette a nagybányai Szent István-templomot délkeletről ábrázoló akvarelljét. Ld.: Papp Szilárd: Helyzetkép széljegyzetekkel. Nagybánya középkori plébániatemplomának építéstörténetéhez. *Középkori egyházi építészet Szatmárban* 2011. i. m. 182.: 2. kép, 203.: 17. jegyzet [a következőkben Papp 2011a]. Szász Károly: A nagybányai Szent István-templom. *A nagybányai Szent István templom. Szász Károly emlékére*. Szerk. Metz József. Nagybánya, 2000. 31. még a nagybányai múzeum anyagában lmlti, azonban a jelenlegi őrzési helye ismeretlen. Ugyanakkor készült róla egy ceruzarajz-másolat – ld.: MÉM MDK, Tervtár, ltsz. K 13217. Közölve: Papp 2011a. i. m. 182.: 2. kép. E kópia szerint Pap Zsigmond akvarellje a romos templomnak nagyjából ugyanazt az állapotát dokumentálta, mint ami a Lux Kálmán hagyatékában fennmaradt rajzon látható – ld.: MÉM MDK, Tudományos Irattár, Lymbus, ltsz.: K 1695, Lux Kálmán-hagyaték, no. 4.

¹⁵⁶ Égly Mihály (Nagybánya, 1865. – Uo., 1918.), városi főjegyző. Miután Budapesten megszerezte jog- és államtudományi diplomáját, illetve tevékeny szerepet vállalt politikai tudósítóként, 1889-ben

13. Krisztus az Olajfák hegyén relief-törredék
a nagybányai Szent István-templomból
©MÉM MDK, Fotótár, ltsz. 042.364P

mányaimat folytathatom, mire itt, a periférián igen kevés alkalmam van.

Nem szíviesen teszem ezt, de bizonyos körülmények is kényszerítettek engem erre, melyek teljesen személyemen felül állanak. Tíz évi nagybányai tartózkodásom alatt majdnem összeforrtam a várossal, annak viszonyaival, s csak kis múzeumomat sajnálom elhagyni, ahol oly kedvvel dolgoztam.

A ministeriumban lévő jó embereim már értesültek áthelyeztetésemről, s megígérték közreműködésüket. Most még téged kérlek meg arra, hogy széleskörű ismeretkördőnél fogva légy szíves ügyemet a kultusministeriumban ajánlani; az osztályvezető báró Barkóczy Sándor.¹⁵⁷ Lekötelezel vele engem, s munkásságomnak mintegy elisme-

szülővárosa főjegyzővé választotta. Ettől fogva egészen haláláig Nagybányán élt, és aktívan részt vett a város közigazgatási, társadalmi fejlesztésében. Az 1890-es években önállóan jelentek meg Verőfény és Versek című kötetei. 1903-ban megalapította a Nagybánya című hetilapot, amit élete végéig szerkesztett. 1907-ben Szatmár vármegye főjegyzőjévé nevezetett ki. Iványi-Grünwald Béla a Múcsarnok 1901-es téli tárlatán bemutatót, a Pleska vidékét ábrázoló tájképének egyik főalakjaként Églyt festette meg. – Ld.: *A nagybányai művészet és művésztelep a magyar sajtóban 1896–1909*. 1996. i. m. 298.

¹⁵⁷ Barkóczy Sándor (Nagyazár, 1857. december 16. – Budapest, 1925. május 24.), kultúrpolitikus, miniszteri tanácsos, császári és királyi kamarás. Barkóczy Mihály báró és Rudnyánszky Augusztá bárónő harmadik gyermekeként született. Középiskoláit Sátoraljaújhelyen és Kalocsán, jogi tanulmányait pedig Kassán és Budapesten végezte. Köztisztviselői pályáját Zemplén vármegye aljegyzőjeként kezdte meg. 1878-ban az Igazságügyminisztériumban dolgozott, majd 1879-ben a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumba került, ahol 1904-től miniszteri tanácsos volt, és 1912-ig a középiskolai ügyosztályt vezette. Részt vett több katolikus mozgalomban, egybeként a katolikus tanárok létszámát kívánta növelni.

nemhogy támogatna munkámban és a tisztikar (múzeumi) tagjai is, hanem még nem is járnak a kezemre. Így Égly, mikor a ferde tárlós oklevélszekrénynek utánajártam, a levéltárban nem akart utánanézni, ott vannak-e, s így megakadályozott engem a rendezésben, de szerencsére meggletem azt Gallónál, csupa véletlenségből.

Most áttérek levelem elején említett közlésem másik részére.

Ugyanis ez sorsomnak új irányt ad, ha kérelmem teljesedik. A budapesti VI. kerületi áll. főgymnasiumnál pályázat van hirdetve a mértani és szabadkézi rajzi tanszékre, s én kérvényemet hivatalosan már be is nyújtottam. Tettem ezt azért, mert igen szeretnék Budapestre kerülni, hol ismereteimet bővíthetem, tanul-

résül fogom tekinteni, ha Budapestre való áthelyezésem sikerülni fog.
Midőn kérésemet ismételten szíves jóindulatodba ajánlom, üdvözlő tiszteelő híved

Myskovszky Ernő

Ui. Engedd meg, hogy oly elhányva, olvashatatlanul írok, de kis munkatársaim itt a múzeumban várják a munkához való rendelkezéseimet. Berzeviczy, Szalay, Fraknói s még számosan a küldött munkámat levélben megköszönték.

Myskovszky Ernő – Schönherr Gyulának
Nagybánya, 1906. április 30.¹⁵⁸

Kedves Barátom!

Leveledet véve, csak most válaszolhatok rá.

A városi pecsét galvánmásolatának megrendelési jegyzéke szerint azt aláírták:¹⁵⁹

1. gróf Teleki Géza¹⁶⁰
2. Dr. Kádár Antal¹⁶¹
3. Moldován László
4. Dr. Schönherr Gyula
5. A nbányai múzeum egyesület (Felsőbánya számára)
6. Stoll Béla¹⁶²

Ellenfelei ezért „fekete bárónak” nevezték.

¹⁵⁸ OSZK, Kézirattár, Leveletár, Lt. Myskovszky Ernő Schönherr Gyulához, 1903–1906, 21 db.

¹⁵⁹ Az ügy előzményei az előző levélben olvashatók. A belügyminisztérium 1904-ben elrendelte az összes magyar város pecsétjének véglegesítését. Nagybánya viszont nem tudta középkori pecsétje nyomán megszerkeszteni címerét, ugyanis annak egyetlen lenyomata hiányos állapotban maradt fenn. Ezért a minisztérium a város hiteles pecsétjét az 1843. évi pecsét alapján állapította meg. 1904 őszén azonban előkerült az egykori tipárium, Nagybánya pedig kezdeményezte címerének az eredeti pecsét szerinti módosítását. Ehhez rendelhették meg a szóban forgó galvanoplasztikai másolatot. – Ld. Schönherr 1906. i. m. 9–10.

¹⁶⁰ Gróf Teleki Géza (Dés, 1843. szeptember 28. – Budapest, 1913. szeptember 27.), író, politikus, 1889–1890 között a Tisza-kormány belügyminisztere, az MTA igazgatótanácsának tagja, 1894-től 1913-ig a Magyar Történelmi Társulat elnöke. Gróf Teleki Pál apja.

¹⁶¹ Kádár Antal, nagybányai bányakerületi kincstári orvos, a Nagybányai Múzeum-Egyesület választmányának rendes tagja. Több előadást tartott, illetve cikket írt Nagybánya lakossága, különösképpen a bányamunkások egészségi állapotáról, az üdülő- és nyaralótelepek létesítéséről. Erre példa: Mikó Béla–Kádár Antal: Éghajlati és egészségügyi viszonyok. In: *Nagybánya és környéke*. Szerk. Palmer Kálmán. Nagybánya, 1894. 172–178.

¹⁶² Stoll Béla (1852.[?] – Nagybánya, 1931. június 21.), ügyvéd, a Nagybányai Múzeum-Egyesület választmányának rendes tagja, a Nagybányai Részvény Takarékpénztár igazgatója. Több jogi témájú munkát

7. Szőke Béla¹⁶³
8. özv. Pellion Béláné,¹⁶⁴ Bpest.
9. Schönherr Sándor

Összesen 9-en.

Engedd meg, hogy előbb nem írtam ezt meg, de a jegyzéket a költözködés miatt csak tegnap találtam meg.

A múzeum berendezése már háromnegyed részben elkészült. Ha semmi gátló körülmény nem akadályozza, a múzeumot május 20-án megnyithatjuk.

Köszönöm szíves közbenjárásodat folyamodványom elintézéséért. Annyiban mondhatom sikeresnek, hogy Földes,¹⁶⁵ ki a programbeszédét ma tartotta meg, s kívül ma megismerkedtem, s aki Apponyi¹⁶⁶ kultusministernél ügyemben interveniált, majdnem fajt accomplitnak¹⁶⁷ tartja ügyemet.

publikált, például *A nagybányai reservált erdők ügyében*. Nagybánya, 1899; *A vidéki hitelrendszer, illetve vidéki takarékpénztárak biztosítása és szervezéséről*. Nagybánya, 1900. Támogatója volt minden közérdekű lépésnek Nagybányán. Kezdeményezte a Lendvay-szobor felállítását, a Szent István-templom tornyának helyreállítását. Legfontosabb lépése az volt, amikor a ligeti Jókai-dombon újonnan emelt szénatartóját a nagybányai festőtársaságnak adományozta, hogy azt műteremmé alakítsák (ily módon adománya három évtizedre otthont adott a festőtársaságnak). Ehhez ld.: Murádin Jenő: Nagybánya bölcsőjénél. *Utunk*, 1972. augusztus 4. 11. A városi közgyűlés 1903-ban Stoll indítványát követően szavazott meg kétszáz koronát adományul Thorma János Az aradi vértanúk című festményének megvásárlására. – Ld.: *A nagybányai művészet és művésztelep a magyar sajtóban 1896–1909*. 1996. i. m. 346.

¹⁶³ Szőke Béla (Arad, 1870. október 12. – Kiskunfélegyháza, 1950. november 18.), plébános. A középiskolát a budapesti piarista gimnáziumban, a teológiát Szatmárnémetiben végezte, ahol nagybátyja, Meszlényi Gyula 1893. március 15-én pappá szentelte. Fehérgyarmaton, Beregszászon, Nagybányán káplán volt. 1900-ban Nagybányán ideiglenes lelkészként, majd 1904-től egészen 1936-os nyugdíjazásáig plébánosként szolgált. Emellett a Nagybányai Dalegylet vezetője, továbbá harminc éven át a Nőegylet titkára volt.

¹⁶⁴ Pellion Béláné, szül. Imre Lujza, budapesti polgár, 1905-től a Nagybányai Múzeum-Egyesület választmányi bizottságának tagja. A korabeli sajtó tanúsága szerint több ízben számottevő adománnyal segítette a várost.

¹⁶⁵ Földes Béla, 1881-ig Weisz Béla (Lugos, 1848. szeptember 25. – Budapest, 1945. január 18.), közgazdász, statisztikus, egyetemi tanár, 1893-tól az MTA levelező, 1901-től rendes, 1933-tól tiszteletbeli tagja. A gimnáziumot Temesváron és Pesten, jogi tanulmányait a bécsi, a pesti és a lipcsei egyetemen végezte. Egyebek mellett a fővárosi statisztikai hivatal igazgatóhelyetteseként, a budapesti egyetem magántanáraként, illetve a nagyváradi jogakadémia tanáraként tevékenykedett. 1906–1918 között országgyűlési képviselő, 1917–1918 között tárcanélküli miniszter. Gróf Apponyi Albert bizalmasa volt, akiről monografikus tanulmánnyal felró nekrológot írt: Földes Béla: Néhány ecsetvonás gróf Apponyi Albert életképéhez. *Budapesti Szemle*, 231. 1933. 257–277.

¹⁶⁶ Gróf Apponyi Albert (Bécs, 1846. május 29. – Genf, 1933. február 7.), nagybirtokos, politikus, belső titkos tanácsos, az MTA igazgatósági tagja, 1921-től 1933-ig a Szent István Akadémia elnöke. 1906–1910 között Wekerle Sándor második, 1917–1918 között a harmadik kormányának vallás- és közoktatásügyi minisztere, az 1920-as párizsi békekonferencián a magyar delegáció vezetője volt.

¹⁶⁷ befejezett, megmászhatatlan tény, lezárt ügy

Tegnap kaptam Náray Szabó Sándor¹⁶⁸ kultuszminiszteri tanácsos úrtól biztató ígéretet tartalmazó levelet, melyben egyúttal a neki megküldött könyvem¹⁶⁹ nagy köszönettel veszi.

Édesapámat nem kértem fel, érvényesítse befolyását, mert én tisztán a magam emberségéből kívánom a jelzett állást elnyerni. Érteni fogod ezt, én dolgozni szeretek, s családi protekció által nem akarom magam befolyásoltatni. Legközelebb többet és gyakrabban írok.

Üdvözl tisztelő híved
Myskovszky Ernő

Myskovszky Ernő – Schönherr Gyulának
é. n.¹⁷⁰ [Nagybánya, 1906. május-június]¹⁷¹

Kedves Barátom!

Ezen sorokat vizsgálat közben, a katedrán írom, hol a matematikán elnökölök, s ezen funkciót használom fel arra, hogy egyet-mást írjak, mert máskor nemigen érek rá. Mindenekelőtt értesítelek, hogy a képtárunk teljesen be van rendezve. Holnap készen lesz az átalakított, ipari tárgyakhoz szükséges szekrény; azt berendezem, s evvel az „egyházi szoba” is meglesz. E héten sor kerül a „városi” és az „etnografiai” helyiségekre is, s a jövő hét tisztogatással fog telni.

Nem tudom, mitévő legyek azzal a bizonyos, Szmik-féle szőnyegszekrényvel.¹⁷²

¹⁶⁸ Náray-Szabó Sándor (Szombathely, 1861. február 15. – Budapest, 1914. november 18.), orvos, győgyepedagógus. 1884-ben a budapesti egyetemen orvosdoktori oklevelet szerzett. 1886-tól a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium szolgálatában állt, ahol elsősorban győgyepedagógiai ügyekkel foglalkozott. 1912-ben államtitkár lett, a következő évben pedig nyugalomba vonult. Sokat tett a hazai győgyepedagógia elméleti és intézményes fejlesztése érdekében; működését külföldön is elismerték. Műveit hazai és nemzetközi szaklapokban, főleg a Magyar Győgyepedagógiában és a bécsi Eosban tette közzé.

¹⁶⁹ Myskovszky E. 1905. i. m.

¹⁷⁰ OSZK, Kézirattár, Levelestár, Lt. Myskovszky Ernő Schönherr Gyulához, 1903–1906, 21 db.

¹⁷¹ Myskovszky beszámolója szerint a múzeum rendezési munkái a végéhez közelednek („E héten sor kerül a »városi« és az »etnografiai« helyiségekre is, s a jövő hét a tisztogatással fog telni.”). Az elhalasztott megnyitóra 1906. július 15-én került sor, melyhez ld.: *Nagybánya*, 1906. július 19. 4. Myskovszky, aki időközben megpályázta a budapesti VI. kerületi állami főgimnázium tanári állását, 1906 áprilisában Schönherr közbenjárását kérte ez ügyben. Ebben a levelében arról ír, hogy nem őt nevezték ki a szóban forgó pozícióra, kisvártatva viszont a következőket olvashatjuk: „Myskovszky Ernő főgimnáziumi tanárt a budapesti VI. ker. főgimnáziumhoz” helyezték át. – Vö.: *Nagybánya*, 1906. június 28. 4. Ebből kifolyólag a levél ezen kinevezése előtt, 1906 májusában vagy júniusában – de inkább júniusában – íródhatott.

¹⁷² *Nagybánya*, 1906. március 8. 3.: „Szmik Antal, a nagybányai múzeum-egyesület tiszteletbeli tagja, külföldön is ismert hímzés gyűjteményéből egy gazdag sorozatot ajándékozott múzeumunknak, mely még a nyár folyamán látható lesz a múzeum-egyesületnek a minorita-társház új épületében berendező

Elfoglalja a szoba felét; addig nem nyitom meg a múzeumot, míg az ott van. Kérlek, értesíts engem postafordultával, átveszi-e Seemayer, vagy mi történjék vele. Légy szíves a pecséttel együtt talált, s nálatok lévő ékszereket, pénzeket stb. is elküldeni; a városi pecsétet most helyezem el.

Tehát mi sem állja útját a múzeum megnyitásának. Munkám egyelőre véget ért. Írd meg, mikor történjék a megnyitás.

Legutóbbi itt tartózkodásod alkalmával felkértelek, hogy lennél szíves a közoktatási faktoroknál¹⁷³ közbenjárni, hogy – tekintve azt, mivel nem helyeztek át Bpestre, pedig megérdemelt volna, talán jobban, mint az, kit a VI. ker. főgimnáziumba neveztek ki –, léptessenek elő a VIII. fiz. osztályba. Ez év végén úgyis belekerülök; szeretnék hamarabb odakerülni, mert anyagilag jó volna rám nézve. Precedens soron kívüli előléptetésekre nálunk igen gyakran van, s tudom, ha Fraknói, Szalay közbenjárva Barkóczy miniszteri tanácsosnál, ki referensünk, semmi nehézségbe nem ütköznék.

Meg fogom kérni Fraknói püspök úr önméltóságát is, hogy nagy összeköttetése révén az illetékes faktoroknál közbenjárjon előlépés, esetleg külföldi tanulmányúti ösztöndíj elnyerése ügyében, vagy pedig, ha megürül egy bpesti állás, arra ajánlani kegyes lenne.

Midőn kérésemet a te jóindulatodba ajánlva,

üdvözl
tiszteelő híved
Myskovszky Ernő

Ui. Munkámat¹⁷⁴ Stampfel¹⁷⁵ már kinyomtatta, most készülnek az illusztrációk. Egy hónap múlva könyvpiacon kerül, és hogy a ministerium ezt tudomásul nem veszi, azt érthetetlennek tartom.

Myskovszky Ernő – Schönherr Gyulának
Nagybánya, 1906. július 11.¹⁷⁶

Kedves Barátom!

Értesítelek, hogy a múzeum teljesen rendezetten várja az e hó 15-ikén történő megnyitását. Az erre vonatkozó hírlapi publikációk megtörténtek.

Az összes helyiségek padlóit ma súroltatom fel, valamint az ablakok és az üvegajtók

helyiségében. A gyűjtemény elrendezését a híres gyűjtő maga fogja végezni.”

¹⁷³ faktor: egy tényező több közül, amely egy helyzetet, állapotot okoz vagy befolyásol

¹⁷⁴ Myskovszky E. 1906. i. m.

¹⁷⁵ Stampfel-féle Könyvkiadóhivatal

¹⁷⁶ OSZK, Kézirattár, Levelestár, Lt. Myskovszky Ernő Schönherr Gyulához, 1903–1906, 21 db.

mosását is.¹⁷⁷ A külső kamarába egyszerű gerendákból összetákoltt állványokat csináltattam, melyekre a ki nem állítható tárgyakat és a vacakot tétettem. Sándortól¹⁷⁸ átvettem az ékszereket, melyeket a pecséttel együtt a kis tárlóban helyeztem el. Sándornak most magyarázom a szükséges teendőket. Amint láttam, nagy kedve van a múzeumhoz; igen örvendek, hogy egyhamar bele fogja magát találni az őrség viselésébe.

Kedves Gyula barátom, engedd meg, hogy egy kéréssel járuljak hozzád. Tekintve, hogy egy hónap múlva már Bpestre költözöm, igen természetes, hogy készkiadásaim lesznek, s az, azt hiszem, jól megszolgált őri évi tiszteletdíjам kiutalványozását kérem, amelyet beillesztettem háztartásom budgetjébe.

Amíg még ott vagyok, mindent rendbe hozok, s minden restancia¹⁷⁹ nélkül adom át a múzeum kulcsát Sándor öcsédnek. Kérésem ismétlésével üdvözlöl

igaz híved

Myskovszky Ernő

Myskovszky Ernő – Schönherr Gyulának

Nagybánya, 1906. július 15.¹⁸⁰

Kedves Barátom!

Tegnap este egy teljesen érthetetlen táviratot kaptam, mely engem arra utasít, hogy a veszélyben forgó múzeum képeit és szekrényeit azonnal távolíttassam el.

Eleinte tervezett betörésre gondoltam, s megkértem a Casinóban időző Neubauer¹⁸¹ bányagazgató urat, hogy mint a múzeum egyik alelnöke, tekintsük meg a múzeumot. Ez megtörtént, s mindent a legnagyobb rendben találtunk. Éjjelre gondoskodtunk megfelelő őrzésről.

Ma reggel Sándort akarván felkeresni, hogy vele mint utódommal erről a dologról beszéljek, édesanyádtól értesültem a távirat geneziséről. Tehát a fenyegető veszély a nedvességre vonatkozik. Nem tudom, ki informált téged, de azt vagy rosszakaratból, vagy pedig tudatlanságból tette. Legutóbb, amint személyesen meggyőződtem, aggodalomra semmi ok nincs; ugyanezt konstatálta Seemayer is.

Egyáltalán teljesen érthetetlennek tartom azt a beavatkozást, mely az igazság és a való tényállás elferdítésével úgy neked, mint nekem kellemetlenséget szerzett.

A helyiségek teljesen szárazak; penésznek nyoma sincs, az ablakok mindennap

¹⁷⁷ Elírás. Helyesen: az ablakokat és az üvegajtókat is lemosatom.

¹⁷⁸ Schönherr Sándor

¹⁷⁹ hátralék, el nem végzett munka

¹⁸⁰ OSZK, Kézirattár, Leveletár, Lt. Myskovszky Ernő Schönherr Gyulához, 1903–1906, 21 db.

¹⁸¹ Neubauer Ferenc, bányagazgató, az Országos Magyar Bányászati és Kohászati Egyesület Nagybánya-vidéki Osztályának elnöke, továbbá a Nagybányai Múzeum-Egyesület alelnöke.

reggeltől késő estig nyitva vannak. A múzeumot most vasárnap megnyitottam, szép közönség látogatta.

Hogy meg légy nyugtatva, valamint én is fedve legyek, legjobb volna egy három-négy tagból álló bizottságot delegálni a múzeum helyiségeinek megvizsgálására, vajon veszély fenyegeti-e a tárgyakat vagy nem. Még ma megkérem Neubauert, hogy kérjen fel e célra néhány választmányi tagot, s az eredményről azonnal értesítelek.

Kellemes üdülést kívánván

tisztelő híved
Myskovszky Ernő

Ui. Megkaptad legutóbbi levelemet? Megkértelek, légy szíves intézkedni e preliminált¹⁸² évi tiszteletdíj kiutalványozására.

Myskovszky Ernő – Schönherr Gyulának Nagybánya, 1906. július 19.¹⁸³

Kedves Barátom!

Leveled kézbesítése előtt írt soraimban jeleztem, hogy az engem oly súlyos vádakkal, kötelességmulasztással és lelkiismeretlenséggel illetett levedre válaszolni fogok. Mindenekelőtt rendkívül csodálkozom, és csodálkoznak igen sokan azon, hogy miképpen tudtál alaptalan forrásból merített és rosszakaratú tendenciákkal terjesztett híreknek hitelt adni és azoknak felülni.

Audiatur et altera pars.¹⁸⁴ Teljesen szükségtelennek tartom, hogy magam ily aljas rágalmakkal szemben védekezzem, teszem ezt csak azért, mert tudom, hogy te leszel az első, ki ezt az egész dolgot a legjobban fogod sajnálni. Pontról pontra reflektálok levedre.

1.) Az a bizonyos társaság, mely téged a múzeumot fenyegető veszélyre figyelmeztetett, vagy tudatlanságból tette ezt, vagy pedig rosszakaratból. Erre nézve igen lekötelezel, ha személyenként megnevezed a társaság tagjait, kikkel szemben retorziókkal kívánok élni, annál is inkább, mivel a városban híre terjedt az álhírnek, s sok helyütt hitelt talált.

2.) A múzeum berendezési munkálatainak siettetésére nézve kijelentem, hogy annak idején hozzád levélileg kérdést intéztem erre nézve, s csak igenlő válaszod után fogtam a munkához.

¹⁸² preliminál – előirányoz, előre megszab, megállapít, meghatároz

¹⁸³ OSZK, Kézirattár, Leveletár, Lt. Myskovszky Ernő Schönherr Gyulához, 1903–1906, 21 db.

¹⁸⁴ Hallgattassék meg a másik fél is.

3.) Mikor a képeknek a falról való levételére és a szekrényeknek a faltól távolabbi elhelyezésére figyelmet felhívtad, azt azonnal megtettem, s csak néhány nappal a megnyitás előtt helyeztem azokat eredeti helyükre vissza, s így vádadt, hogy felelősséggel tartozom úgy a városnak, mint az államnak a közvagyonért, s ezt megérteni nem voltam képes, nem érint tehát legkevésbé sem.

4.) Ebből kifolyólag a múzeum megnyitásának aktusáról elnökkileg nem vettél tudomást. Ezt sajnálom, mert habár a megnyitást a legnagyobb csendben, minden emóció nélkül eszközöltük, mindenesetre jólesett volna a fárasztó munka után elismerésül legalább egy sor köszönő nyilatkozattal tudomást venni.

Ezen előzmények előre bocsátása után rátérek ad rem.¹⁸⁵

Mikor leveledet megkaptam, hogy lelkiismeretem megnyugtattassék egyrészt, másrészt pedig, hogy a teljesen alap nélküli, s munkám bevégzése feletti örömöm megzavarását célzó hírek valótlanágát és a rosszindulat tényét ad oculus¹⁸⁶ kimutassam, megkértem Neubauer Ferenc bányaigazgató urat, mint múzeumunk alelnökét (Lakatos nincs itthon), hogy delegáljon néhány tagból álló bizottságot annak megvizsgálására, hogy a múzeum az ismert híreknek megfelelőleg veszélyben van-e. A bizottság ma, csütörtökön délelőtt 1/2 12 órakor a múzeumba jött, s egy órai alapos, minden részletre kiterjedő, lelkiismeretes vizsgálás után kijelentette – amint azt a mellékelt, hivatalos és hiteles jegyzőkönyv igazolja –, hogy semmiféle veszély nem fenyegeti a múzeum tárgyait, semmiféle romlás, penészedés vagy bármi, az állítólagos nedvesség következtében előállható bajnak nyoma sincs és nem is lesz.

De nem is lehet, még akkor sem, ha az összes ablakok és a szekrények ajtóit egész nap tárva-nyitva nem lennének.

Ezek után várom leveledet, s ha fenntartod még ezután leveledben foglalt kijelentéseidet, úgy magamra nézve a konzekvenciákat levonom, s a múzeum kulcsait azonnal átadom hivatalos utódomnak, Sándornak, fenntartva természetesen véleményemet erről az egész, személyemet érintő ügyről.¹⁸⁷

Ami a tiszteletdíjra vonatkozó értesítéset illeti, sajnálattal vettem azt tudomásul. Szinte röstellkedve kell megírnom, hogy bizony a megérdemelt tiszteletdíjra, amelyre ugyancsak rászolgáltam nap-nap melletti munkámmal, pozitíve számítottam most, annyival is inkább, mert augusztus közepe felé Bpestre költözvén, a felmerült számos kiadásokat apasztaná.

Ha jóindulatodat meg nem vonod tőlem, amit úgyis tudok, mert nem közöltem volna veled egész bizalmasan ezt az egész kellemetlen dolgot, dacára annak, hogy a kultuszminiszter úr az államsegélyt még nem folyósította, tudnál módot és alkalmat találni, hogy mint 2 évvel ezelőtt, amely precedenst nem képez, a körülmények

¹⁸⁵ a dologra, a tárgyra, az ügyre

¹⁸⁶ ad oculos – szem előtt, szemmel láthatólag

¹⁸⁷ Hivatalosan a Nagybányai Múzeum-Egyesület 1906. szeptember 8-án tartott választmányi ülésén került pont e kellemetlen ügy végére: „Jelenti továbbá elnök, hogy azon hír, mintha a múzeumi tárgyak az épület falainak nedvessége miatt megrongálódtak volna, nem felel meg a valóságnak.” – vö.: Nagybánya, 1906. szeptember 13. 4.

sürgető voltára tekintettel a mellékelt nyugtát kiutalhasd, illetve Moldovánt értesítsd ennek kiutalásáról.

Midőn jelen levelemben foglaltaknak szíves tudomásul vételét és legutóbbi kérelmem teljesítését szépen kérem, leveledet mielőbb várva és kellemes üdülést kívánva az ózondús fenyvesek közt

Üdvözöl
tiszteled
Myskovszky

[Kedves Gyula! Kérlek, intézkedj azonnal, és írd egy imperatív¹⁸⁸ levelet Myskovszky-nak, hogy a múzeumban a képeket akasszák le vagy pedig akasszák föl drótra, fönn a plafond sarkán lévén egy faléc vagy vasrúd. A képek máris behorpadnak, kidomborodnak, alul vizes, penészes. A szekrényeket [...] el a falaktól. Ez botrány, ahogy van, nem tűrhető, hogy ha már megcsináltatok és [...] elég szép helyre kerül, hát nem lehet tönkre menni hagyni. Igazán barbár dolog! Kedves Gyula, ne vedd ezt rossz néven, nem neked szól, hanem egy baromnak, aki nem ért a dologhoz. Persze, ezt a levelet ne küldd el Mnek, hanem intézd el másképpen, megmondhatod, hogy panasz érkezett hozzád. Ne haragudj, de föl vagyok háborodva. Ölel Viksi. Ratkovszkyné Belházy Ilona. Tettesse el édes Gyula Myskovszky által! M. Ilona. Én ezt már régen mondtam.]

Myskovszky Ernő – Schönherr Gyulának Bártfa, 1906. július 31.¹⁸⁹

Kedves Barátom!

Én az aug. 20-iki megnyitás mellett nem vagyok, mert szeptember 8-áig elkészülök a múzeummal,¹⁹⁰ föltéve, hogy megint újabb s nagy darab régiségek nem érkeznek. Ez történt e hó 28-án is (!), [...] érkezvén be 9 db óriási hímzés, szövet és egyéb dolog. Ezeket most hirtelen montíroztatom,¹⁹¹ s beillesztem, ahová lehet. Júl. 2-án szerettem volna a katalógus megírásához kezdeni, de a mai napig hozzá nem foghattam a folyton-folyvást beözönlő tárgyak miatt. E jelenség a maga érdemében igen jeles dolog, de hát akkor válasszuk kétfelé a dolgok menetét: elsősorban törzskönyveljünk, reparáltassunk és tisztíttassunk – másodsorban pedig állítsunk ki és katalogizáljunk. Mert e két dolog együttvéve, s egyszerre végezve herculesi munka! (Ma pedig már nincsenek Herkulesek.)

¹⁸⁸ felszólító

¹⁸⁹ OSZK, Kézirattár, Levelestár, Lt. Myskovszky Ernő Schönherr Gyulához, 1903–1906, 21 db.

¹⁹⁰ Mivel a múzeumot 1906. július 15-én megnyitották, Myskovszky itt bizonyára egy átmeneti bezárásról és bizonyos utómunkákról írhat, amelyekről sem a korabeli sajtó, sem más forrás alapján nem tudunk többet.

¹⁹¹ montírozás – összeállítás, szerelés

Az emléktáblát ☐ alakúnak gondoltam, s gondolom most is, azért, mert ilyen formájú az épület ama fala, melybe az beillesztődik. A tervrajzot annak idején beküldöm a fő-séghez, változtassatok rajta tetszések szerint.

Most hajnal óta késő estig, legtöbbször vacsora után is dolgoznom kell, hogy készen legyek. A nyomdával vasárnap egyeztem meg Kassán. A költségelőirányzatuk ez:

a) 6 ív (azonban lehet, hogy 4-5 ív is elég lesz) 56 korona =	336 K
fűzés	18 K
boríték	15 K
összesen	369 K

600 példányban.

b) 1000 példánynál

6 ív 56 korona	336 K
fűzés, boríték és a 400 többletpéldány	144 K
összesen	480 K

Árusítani 30 fillérével kellene az Útmutatót. Ebből befolynék 300 korona. De most az a kérdés: hány példányban készíttessem? Én az 1000 mellett vagyok, kérlek, tudasd becses véleményedet, most már a fentebbi számvetés alapján. A 25000 koronából ez is szépen kifutja! Július 1-én kelt jelentésem fogalmazványát otthon feledtem. Rengeteg dolog szakadt reám ott is! Nincs benne más, csak a [...] kis statistikája és az a javaslat, hogy a megnyitás szept. 8-án legyen. Szombatig Bártfán vagyok. Úti számlám kifizetését Tóth Á. úrnál megszürgtettem Kassáról. Június 17-én küldtem be 139. sz. a. Isten veled!

Üdvözl
tisztelő híved
Myskovszky

Myskovszky Ernő – Schönherr Gyulának
Budapest, 1906. november 10.¹⁹²

Kedves Barátom!

Azon szívélyes viszony, melynek keretében téged megismerni szerencsém volt nagybányai ismerkedésünk s bizonyos irányban való együttműködésünk alatt és óta, készíttet engem arra, hogy egy kéréssel, melynek méltányossága elől bizonynyal nem fogsz elzárkózni, forduljak hozzád.

¹⁹² OSZK, Kézirattár, Levelestár, Lt. Myskovszky Ernő Schönherr Gyulához, 1903–1906, 21 db.

Ismered munkakedvemet és szeretetemet a muzeális dolgok iránt, melynek jelét nem egy ízben adtam. Szükségtelen ezt előtted bővebben fejtegetnem.

Új állomáshelyemen, Budapesten folytatni szeretném működésemet. A Nemzeti Múzeumba szeretnék kerülni egy szakomnak megfelelő munkakörrel. Kérlek, tedd nekem ezt lehetővé, amit annál inkább remélek, mert Fraknói püspök úr őméltósága, kinél tiszteletemet tettem tegnap, megígérte nekem, hogy ez ügyben veled fog beszélni, kitől ez függ.

Személyesen kértelek volna erre fel, de meghűlés folytán egy pár napig nem mozdulhatok ki.

Kérlek, légy kedves engem erre vonatkozólag postafordultával értesíteni, s én azonnal felkereslek, hogy személyesen köszönjem meg szíves jóindulatodat.

Üdvözöl tisztelő híved
Myskovszky Ernő